

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΜΓ'

ΙΩ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ - ΤΗΛ. 72.18.308

15 ΜΑΡΤΙΟΥ 1994

ΑΡΙΘ. 5

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Ένότης και ποικιλομορφία κατά τον άγιο Κύριλλο Ίεροσολύμων. - Έπισκ. Άχελού Εύθυμίου, Διαφορετική κλήση. - Ιωάννου Φουντούλη, Άπαντήσεις σε λειτουργικές, κανονικές και άλλες άπορίες. - π. Άντ. Άλεβιζόπουλου, Οί κυβερνήσεις της Εύρωπ. Κοινότητας μπροστά στο πρόβλημα των αιρέσεων και της παραθρησκείας. - Πρεσβ. Λάμπρου Φωτόπουλου, Ίερομόναχος Ευσέβιος Θεριακής. - Άλεξ. Μ. Σταυρόπουλου, Καύχημα των ιερέων. Έβδομάδα Ίερατικών Κλήσεων. - Antoine Vergote, Ή ψυχολογία της άπιστίας. - Βασ. Γ. Σκιαδά, Ό χαιρετισμός του άγγέλου προς τη Θεοτόκο. - Νικ. Κ. Δρατσέλλα, Ή ΙΒ' Κατήχησις προς φωτιζομένους του άγ. Κυρίλλου Ίεροσολύμων. - Δημ. Σ. Φερούση, Ή αισθητική της ραδιοφωνικής Τέχνης.

Έβδομάς Ίερατικών
Κλήσεων, 3-9 Άπριλίου
(ιδέ σελ. 96-97)

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΤΗΣ
ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Άθήναι, Ίασίου 1 - Τηλέφωνο
72.10.734 • Προϊστάμενος Τυπο-
γραφείου: Σωκράτης Μανρογόνα-
τος, Ήπειρου 132 - Πέραμα.

Ένότης και ποικιλομορφία κατά τον άγιο Κύριλλο Ίεροσολύμων

Ό γράφων έχει πολλές φορές τονίσει, ότι ή όρθόδοξη πνευματική ζωή σημαίνει ένότητα μέσα στην ποικιλομορφία. Τήν αλήθεια αυτή μάς υπενθυμίζει άλλη μία φορά τόσοσν ή Κυριακή της Όρθοδοξίας, όσον και ό άγιος Κύριλλος, Άρχιεπίσκοπος Ίεροσολύμων († 387), του όποιου τη μνήμη εορτάζουμε την 18η Μαρτίου. Ό μεγάλος αυτός μυσταγωγός - στην 18η Κατήχησί του προς «φωτιζομένους», που έτοιμάζονταν για τό άγιο βάπτισμα, με θαυμάσιες έποπτικές εικόνες, έναργείς παρομοιώσεις και όλozώντανα παραδείγματα εκ της καθημερινής έμπειρίας και εκ της πνευματικής ζωής μέσα στην Έκκλησία, όπως επίσης με γλαφυρά σχήματα λόγου (πολυσύνδετο σχήμα έπαναφοράς ή έπανόδου κ.τ.τ.) - παρουσιάζει την θαυμαστή ποικιλία των μορφών, με τις όποιες εκδηλώνεται μέσα στα χωροχρονικά και ιστορικά πλαίσια ή ύπερφυσική δωρεά της άνακαινιστικής Χάριτος, που παρέχεται στους πιστούς με την ένέργεια του Άγίου Πνεύματος. Άς επιτραπή να παραθέσωμε σε νεοελληνική άπόδοσι την εξής σχετική περικοπή:

«Άς πίνωμε από τό άστείρευτο τρεχούμενο νερό, που άναβλύζει και πηδά και τρέχει, για να παρέχη αιώνια ζωή. Τουτό δε είπεν ό Σωτήρ για τό άγιο Πνεύμα, που έπρόκειτο να λαμβάνουν εκείνοι, που πιστεύουν εις Αυτόν. Άλλά γιατί άράγε (ό Σωτήρ) την πνευματική Χάρι ώνόμασεν ύδωρ; Διότι με τό νερό γίνεται ό σχηματισμός των όλων' διότι τό ύδωρ παράγει τη φυτική ζωή (χλόη) και τους ζώντες οργανισμούς' διότι από τους ουρανούς κατέρχεται τό νερό των βροχών' έπειδή με μία μορφή κατέρχεται, αλλά παρουσιάζει ένέργειαν σε πολλές μορφές. Διότι μία μεν πηγή ποτίζει ένα όλόκληρον ώραίο κήπο' μία δε και ή ίδια ραγδαία βροχή κατεβαίνει σ' όλόκληρο τον κόσμο' και γίνεται λευκή μεν στον κρίνο, κόκκινη δε στο τριαντάφυλλο, πορφυρένια στους μενεξέδες και στους ύακίνθους και διαφορετική και ποικιλόχρωμη στις παντοειδείς μορφές (των φυτών) και στον φοίνικα μεν γίνεται άλλη, στην κληματαριά δε διαφορετική και σ' όλα προσλαμβάνει όλες τις μορφές. Ή βροχή, αν και έχη μία μόνον μορφή..., προσαρμόζεται στην κατασκευή των φυτών, που την ύποδέχονται, γίνεται στο καθένα ή κατάλληλη μορφή. Έτσι και τό άγιο Πνεύμα, αν και είναι ένα και με μία μορφή και άδιαίρετο, μοιράζει στον καθένα την Χάριν, όπως θέλει. Και καθώς τό ξερό κλαδί, όταν έλθη σ' έπαφή με τό νερό, βγάζει βλαστάρια' έτσι και ή ψυχή, που έζησε μέσα στις άμαρτίες, αφού με τη μετάνοια γίνη άξία της δωρεάς του άγίου Πνεύματος, παράγει τά τσαμπιά

4. ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΚΛΗΣΗ

Τοῦ Θεοφ. Ἐπισκόπου Ἀχελώου κ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ

Τὸ διαφορετικὸ πλαίσιο ζωῆς τῶν μοναχῶν καὶ τῶν κοσμικῶν χριστιανῶν φανερῶνει ταυτόχρονα καὶ τὴ διαφορετικὴ κλήση τους. Ἡ κλήση τῶν μοναχῶν ἀναφέρεται στὴν ὑπέρβαση τοῦ κόσμου τούτου. Οἱ μοναχοὶ καλοῦνται νὰ πραγματώσουν, **ἐδῶ καὶ τώρα**, τὸν ἐσχατολογικὸ, ἀρχαγγελικὸ βίο. Οἱ μοναχοὶ καλοῦνται νὰ ζήσουν «ὡς ἄγγελοι» (Ματθ. κβ' 30), ἤδη ἀπὸ τὸν κόσμον τούτου. Καὶ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τους ἀσφαλῶς ἐξυπηρετεῖ αὐτὸ τὸ σκοπὸ. Ἡ κλήση ἐπομένως τῶν μοναχῶν εἶναι **ὑπερφυσικὴ καὶ ἐσχατολογικὴ**¹.

Ἡ κλήση τῶν λαϊκῶν χριστιανῶν ἀντίθετα ἀναφέρεται στὴν ἐν τῷ κόσμῳ τελείωσή τους καὶ τὴν ἐν Χριστῷ μαρτυρία. Μὲ ἄλλα λόγια, οἱ κοσμικοὶ χριστιανοὶ καλοῦνται νὰ ἀγωνισθοῦν, γιὰ τὴν προσωπικὴ τους τελείωση καὶ ὀλοκλήρωση, καθὼς καὶ γιὰ τὴ μαρτυρία τοῦ Χριστοῦ στοὺς συνανθρώπους τους. Οἱ λαϊκοὶ ἐπομένως τῆς Ἐκκλησίας καλοῦνται νὰ χρησιμοποιήσουν τὰ μέσα τῆς Ἐκκλησίας, γιὰ τὸν προσωπικὸ τους ἁγιασμὸ καὶ γιὰ τὴν διάδοση τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ «πάση τῇ κτίσει» (Μαρκ. ιστ' 15). Ἡ κλήση ἐπομένως τῶν κοσμικῶν χριστιανῶν εἶναι σαφῶς **ἁγιαστικὴ καὶ ἱεραποστολικὴ**.

Ἡ κλήση τῶν κοσμικῶν χριστιανῶν, εἰδικότερα, ἀναφέρεται ἀπὸ τοὺς συγκεκριμένους ἀντικει-

τῶν σταφυλιῶν τῆς δικαιοσύνης... καὶ κάνει πολλὰς τὰς ἀρετὰς. Διότι (τὸ ἅγιον Πνεῦμα) στὸν ἕνα χρησιμοποιεῖ μαζί του τὴ γλῶσσα πρὸς ἐκδήλωσιν σοφίας. Ἄλλου φωτίζει τὴν ψυχὴν στὸ ἔργο τῆς προφητείας, στὸν ἄλλον δὲ δίδει δύναμιν γιὰ νὰ ἐκδιώξῃ δαίμονες, στὸν ἄλλο δὲ χαρίζει τὴν ἰκανότητα νὰ ἐρμηνεύσῃ τὰς θείας Γραφάς· ἄλλου ἐνισχύει τὴ σωφροσύνην, ἄλλον διδάσκει γιὰ ὅσα ἔχουν σχέση μετὰ τὴν ἐλεημοσύνην, ἄλλον διδάσκει νὰ νηστεύῃ καὶ νὰ ὑποβάλλεται σὲ ἀσκησι, ἄλλον διδάσκει νὰ περιφρονῇ τὰ ὑλικά πράγματα, ἄλλον ἐτοιμάζει πρὸς μαρτύριον· ἄλλο παρουσιάζεται (τὸ Πνεῦμα) σὲ ἄλλους, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἴδιον δὲν εἶναι διαφορετικὸ πρὸς τὸν ἑαυτὸ του».

Ἡ ὥραία αὐτὴ περικοπή τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Τεροσολύμων ἐξηγεῖ γιὰτὴ ἡ ὀρθόδοξη πνευματικὴ ζωὴ μπορεῖ νὰ ἔχῃ ἐνότητα μέσα στὴν —κατὰ ἰδιοσυγκρασίας καὶ χωροχρονικὰς ἱστορικὰς ἰδιομορφίας— ὑπέρβασι τῶν πλαισίων τοῦ στατικού «κονφορμισμού».

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

μενικοὺς στόχους, οἱ κυριώτεροι ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶναι οἱ ἐξῆς:

α) **Ὁ ἐξαγιασμὸς τοῦ σώματος:** Γιὰ τοὺς μοναχοὺς, τὸ σῶμα εἶναι ἀντικείμενο ἀναπλήρωσης καὶ ὑπέρβασης, ὅπως εἶπαμε. Γιὰ τοὺς λαϊκοὺς ὁμως χριστιανούς, τὸ σῶμα ἀποτελεῖ τὸ μόνιμο πλαίσιο τῆς ζωῆς τους. Τὸ σῶμα καὶ οἱ ψυχοσωματικὲς του λειτουργίαι ὄχι μόνον ἐπηρεάζουν καθοριστικὰ ὅλες τὶς στιγμὰς τῆς ζωῆς τους καὶ ὅλες τὶς φάσεις τῆς ἡλικίας τους, ἀλλὰ καὶ ἡ κλήση τῶν χριστιανῶν σχετίζεται ἄμεσα μετὰ τὴν καλὴ χρῆση καὶ τὸν ἐξαγιασμὸ τοῦ σώματος. Οἱ χριστιανοί, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, μέχρι τέλους τῆς ζωῆς τους, καλοῦνται νὰ ἐξαγιασθοῦν τὸ σῶμα καὶ ὅλες τὶς ψυχοσωματικὲς του λειτουργίαι: «*Δοξάσατε τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν*», παραγγέλλει ὁ θεὸς Ἀπόστολος (Α' Κορ. στ' 20).

β) **Ἡ τελείωση τοῦ φύλλου:** Τὸ βιολογικὸ φύλον δὲν παίζει ἰδιαίτερο ρόλο στὴ μοναχικὴ ζωὴ. Οἱ μοναχοὶ δὲν ζοῦν οὔτε ὡς ἄνδρες οὔτε ὡς γυναῖκες, «*ἀλλ' ὡς ἄγγελοι εἰσι*» ἤδη ἀπὸ τὸν κόσμον τούτου, ὅπως εἶπαμε. Εἶναι χαρακτηριστικὸ, ὅτι στὴν ἱστορία τοῦ ὀρθοδόξου μοναχισμοῦ συχνὰ εἶναι τὰ παραδείγματα γυναικῶν ποὺ ἐβίωσαν «*λάθρα*» σὲ ἀνδρικὰ μοναστήρια, ὡς μοναχοί².

Οἱ λαϊκοὶ ὁμως, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ποὺ ζοῦν τὴν «ἐν σαρκί» ζωὴν, ὅπως εἶπαμε, ἔχουν τὴν ἐπιπρόσθετη κλήση νὰ τελειώσουν τὴ φυλετικὴ τους ὑπαρξὴν, διὰ μέσου τῶν διαφυλικῶν σχέσεων καί, ἰδιαίτερα, διὰ μέσου τῆς ἰσόβιας γαμικῆς κοινωνίας, ὅπως τονίζει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ὅτι ὁ ἄνδρας θὰ ὀλοκληρωθεῖ διὰ μέσου τῆς γυναίκας καὶ ἡ γυναῖκα διὰ μέσου τοῦ ἀνδρα (Πρβλ. Α' Κορ. ζ' 16 καὶ Α' Τιμ. β' 15)³.

γ) **Ἡ μεταμόρφωση τοῦ κόσμου:** Οἱ μοναχοὶ ἔχουν τὴν κλήση νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν κόσμον καὶ τὰ τοῦ κόσμου, ὅπως εἶπαμε. Ἡ κλήση ὁμως τῶν λαϊκῶν χριστιανῶν εἶναι ὄχι μόνον νὰ ζήσουν ἐν τῷ κόσμῳ ἀλλὰ καὶ νὰ συμβάλλουν στὴ μεταμόρφωσή του. Οἱ κληρικοὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐξαγιαζοῦν καὶ μεταμορφώνουν τὰ ὑλικά στοιχεῖα τοῦ κόσμου, διὰ τῶν Μυστηρίων. Οἱ ἄπλοὶ χριστιανοὶ καλοῦνται νὰ συμβάλλουν στὴ μεταμόρφωση τοῦ κόσμου, μετὰ τὴν εὐσυνείδητη ἐργασία τους καὶ μετὰ τὴν καλὴ χρῆση

των υλικών αγαθών. Οί λαϊκοί χριστιανοί, διὰ τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος, συμμετέχουν στο βασιλικὸ ἀξίωμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖο τοὺς καταξιώνει νὰ γίνονται «οἰκονόμοι» καὶ καλοὶ διαχειριστὲς τῆς ὑλῆς καὶ τῶν υλικῶν στοιχείων τοῦ κόσμου τούτου⁴.

δ) **Ὁ εὐαγγελισμὸς τοῦ κόσμου:** Οἱ λαϊκοὶ χριστιανοὶ καλοῦνται ἐπίσης «*μάρτυρες τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ*» στὸν κόσμον (Πραξ. α' 22). Οἱ πρώτοι ἱεραπόστολοι, ἐκτὸς τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ἦταν χριστιανοὶ λαϊκοὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ταξιδιώτες, στρατιωτικοί, ἔμποροι, δούλοι καὶ ὑπηρετὲς. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ἡ χριστιανικὴ πίστη εἰσεχώρησε ἀκόμη καὶ στὰ Ἀνάκτορα τῶν Αὐτοκρατόρων τῆς Ρώμης, διὰ μέσου τῶν χριστιανῶν δούλων καὶ ὑπηρετῶν⁵. Στὴ ἐποχὴ μας, ἐποχὴ τῶν λαϊκῶν, ὅπως ἀνεπτύξαμε, οἱ χριστιανοὶ λαϊκοὶ καλοῦνται νὰ διαδώσουν τὴν πίστη τοῦ Χριστοῦ μὲ ὅλα τὰ σύγχρονα μέσα, σὲ ὅλον τὸν κόσμ⁶. Οἱ λαϊκοὶ χριστιανοί, εἰδικότερα, καλοῦνται νὰ δώσουν τὴ μαρτυρία Χριστοῦ στοὺς χώρους καὶ τὰ μέσα τῆς σύγχρονης ζωῆς, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπρόσιτα γιὰ τοὺς μοναχοὺς καὶ κληρικούς, ὅπως εἶναι τὸ ἐμπόριο, οἱ τηλεπικοινωνίες, τὰ διεθνή καὶ παγκόσμια κέντρα (Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση, ΟΗΕ), τὰ μέσα μεταφορᾶς καὶ ἐπικοινωνίας, τὸ θέαμα (ιδίως ἡ Τηλεόραση), ὁ τύπος, ἡ ψυχαγωγία κ.λπ. Θὰ μπορούσαμε νὰ πούμε, ὅτι οἱ χριστιανοὶ λαϊκοὶ ἀποτελοῦν τὴ revenge τῆς Ἐκκλησίας, στὸ φαινόμενο καὶ τὴ διαδικασία τῆς ἐκκοσμίκευσης ποὺ πέταξε τοὺς χριστιανοὺς κληρικούς καὶ μοναχοὺς ἔξω ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τοὺς θεσμοὺς τοῦ σύγχρονου κόσμου.

ε) **Ἡ στελέχωση τῆς Ἐκκλησίας:** Τὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας, μέχρι τὰ πρόσφατα χρόνια, περιορισμένο στὸ λατρευτικὸ κυρίως τομέα, διεξήγετο ἀπὸ εὐάριθμους κληρικούς. Σὲ ὀρισμένες μάλιστα περιπτώσεις, τὴν ἐκκλησιαστικὴ διοίκηση διεξήγαγε μόνος του ὁ Ἐπίσκοπος (ὁ Μητροπολίτης), βοηθούμενος ἀπὸ ἓνα ἢ δύο κληρικούς ἢ μοναχοὺς. Οἱ κληρικοί, ἀντίστοιχα, ἀσκοῦσαν τὸ λειτουργικὸ καὶ ἐφημεριακὸ τους ἔργο, ἔχοντας ὡς μόνον ἐφόδιό τους τὸ «Ἱερατικὸ» καὶ τὸ «Μικρὸ Εὐχολόγιον», γιὰ τὴν τέλεση τῶν διαφορῶν Ἀκολουθιῶν καὶ περιστατικῶν Εὐχῶν. Γραφεῖο στὸ ναὸ δὲν ὑπῆρχε οὔτε χρειαζόταν, ὁ ὅλος δὲ γραμματειακὸς ἐξοπλισμὸς συνίστατο στὴ «σφραγίδα» τοῦ ναοῦ, τὴν ὁποῖα ὁ κάθε Ἐφημέριος ἔφερε πάντοτε μαζί του, σὲς φαρδιὲς τσέπες τοῦ ζωστικῶ του...

Στὴν ἐποχὴ μας ὁμως καὶ ιδιαίτερα σὲς Μη-

τροπόλεις ποὺ περιλαμβάνουν μεγάλες πόλεις καὶ μεγάλα ἀστικά κέντρα, τόσο τὸ διοικητικὸ ὅσο καὶ τὸ ποιμαντικὸ ἐκκλησιαστικὸ ἔργο ἔχουν αὐξημένες ἀπαιτήσεις. Στὸ ἔργο αὐτὸ καὶ ιδιαίτερα στοὺς **ποιμαντικούς τομεῖς**, οἱ λαϊκοὶ χριστιανοὶ πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦνται ὡς βασικὰ στελέχη τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ τοῦτο, διότι οἱ κληρικοὶ δὲν πρέπει νὰ παροπλίζονται καὶ νὰ ἀχρηστεύονται σὲς διάφορες διοικητικὲς ὑπηρεσίες, ἀλλὰ καὶ διότι τὰ λαϊκὰ στελέχη, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ προσεγγίζουν εὐκολότερα τὰ λαϊκὰ στρώματα, ὅπως π.χ. τὴ νεολαία, καὶ νὰ διεισδύσουν σὲ ὅλους τοὺς θεσμοὺς καὶ δομὲς τῆς σύγχρονης ἐξειδικευμένης ἀστικής κοινωνίας, ὅπως εἴπαμε.

1. «Ὁ χριστιανισμὸς δίνει στὴν ἄσκηση τὴ σωστὴ κατεύθυνση καὶ τὸ ἀληθινὸ τῆς νόημα συνδέοντάς τὴν μὲ τὸ **ἐσχατολογικὸ** εὐαγγέλιον. Ἡ ἄσκηση δὲν ὑπηρετεῖ, ὅπως ὁ νεοασκητισμὸς, τὴν ἐγκόσμια εὐδαιμονία... ἀλλὰ εἶναι **πρόεσση τῆς αἰωνιότητος**, τῆς "ὄντως ζωῆς" καὶ ἐλευθερίας. Ὁ ὀρθόδοξος μοναχισμὸς, αὐτὴ ἡ ριζοσπαστικὴ μαρτυρία τῶν ἐσχάτων, εἶναι ἡ προσωποποίηση τῆς ἐσχατολογικῆς φύσης τοῦ χριστιανισμοῦ, ιδιαίτερα ζωντανῆς στὴν ὀρθοδοξία». Κ. Δεληκωσταντῆς, Ἡ γοητεία τοῦ ἀσκητισμοῦ, περιοδ. ΚΟΙΝΩΝΙΑ 1992/3, σελ. 178.

2. Ὅπως π.χ. ἡ ὁσία Ἀπολλιναρία ἡ Συγκλητικὴ (= κόρη Ρωμαίου Συγκλητικοῦ), ἡ ὁποία ἐμόνασε ὡς Ἀββάς Δωρόθεος. Βλ. Μηναῖο 4 Ἰανουαρίου. Καὶ ἡ ὁσία Μαρία, ἡ ὁποία ἐμόνασε ὡς Μαρίνος. Βλ. Μηναῖο 12 Φεβρουαρίου κ.λπ.

3. Βλ. στὴ μελέτη μας, Ἄνθρωπος: ἄρσεν καὶ θῆλυ.

4. Βλ. στὴ μελέτη μας, Ἄνθρωπος καὶ φυσικὸ περιβάλλον.

5. Παρόμοια, ἀλλὰ ἀντίστροφη πορεία εἶχε ὁ χριστιανισμὸς στὸ Νέο Κόσμο, τὴν Ἀμερικὴ. Οἱ πρώτοι χριστιανοὶ ἄποικοι ἐκχριστιάνισαν τοὺς ἀφρικανοὺς ποὺ χρησιμοποιοῦσαν ὡς δούλους τους. Καρπὸς τῆς θαυμαστῆς ἐκείνης διάδοσης τῆς χριστιανικῆς πίστες στοὺς Ἀφρικανοὺς δούλους ἦταν τὰ περίφημα χριστιανικὰ τραγοῦδιὰ τους (negro spirituals). Στὴν ἐποχὴ μας, ὁμως, τὸ ἀντίθετο συμβαίνει: οἱ χριστιανοὶ νέγροι διδάσκουν τὴν πίστη καὶ τὲς ἀξίες τῆς χριστιανικῆς πίστες στοὺς ἐκκοσμιευμένους πρώην αὐθέντες τους. Οἱ πρώτοι χριστιανοὶ ἄποικοι τῆς Ἀμερικῆς ἀνέδειξαν ἓνα Ἀβραὰμ Λίνκολν. Ἀλλὰ καὶ οἱ σύγχρονοι χριστιανοὶ μαῦροι τῆς Ἀμερικῆς ἀνέδειξαν ἓνα Martin Luther King!

6. Σὲ πρόσφατη ἐπίσκεψή μας στὴ Ν. Κορέα, διαπιστώσαμε μὲ ιδιαίτερη ἱκανοποίηση τὸ σημαντικὸ ὄλο ποὺ διαδραματίζονται οἱ λαϊκοὶ ὀρθόδοξοι Κορεάτες στὴ διάδοση τῆς Ὀρθοδοξίας στὴ μακρινὴ αὐτὴ «Χώρα τῆς πρωϊνῆς Γαλήνης». Στὴν πρωτεύουσα Σεούλ π.χ. Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος εἶναι ὁ Κορεάτης ὀρθόδοξος Θεολόγος κ. Κώστας Κίμ. Ἐπίσης, ὁ Κορεάτης κ. Σάββας Λη, ποὺ γνωρίζει καὶ χειρίζεται ἅπταιστα τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, εἶναι Γραμματέας καὶ Διεργητὴς τῆς Ὀρθόδοξης Ἐπιτροπῆς τῆς Κορέας. Στὸ Πουσάν, ἐπίσης στὸ νότιο ἄκρο, πρόεδρος τῆς Ὀρθόδοξης Κοινότητος εἶναι ἡ Κορεάτισσα καὶ Ἑλὲνη, ἰδιοκτήτρια συγχρόνου ξενοδοχείου τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀσιατικοῦ λιμανιοῦ!

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

Τοῦ κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Καθηγητοῦ Παν/μίου Θεσσαλονίκης

513. Στὰ θυρόφυλλα τῶν πλαγίων θυρῶν τοῦ ἱεροῦ εἰκονίζονται οἱ δύο ἀρχάγγελοι, Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ. Ποιά εἶναι ἡ κανονικὴ θέση τους, γιατί σὲ ἄλλους ναοὺς τίθεται ὁ Μιχαὴλ στὴ νοτιὰ πύλη καὶ ὁ Γαβριήλ στὴ βορεία καὶ σὲ ἄλλους ἀντιστρόφως; (Ἐρώτηση π. Γ. Χ.).

Ἡ συνήθεια νὰ ζωγραφίζονται στὰ θυρόφυλλα τῶν δύο πλαγίων θυρῶν τοῦ ἁγίου βήματος οἱ δύο ἀρχάγγελοι εἶναι σχετικὰ νεωτέρα. Παλαιότερα, καὶ σήμερα ἀκόμη, πολλοὶ ναοὶ ἔχουν βῆλα - παραπετάσματα μὲ ἓναν ἀπλὸ σταυρὸ ραμμένον ἢ κεντημένον. Σὲ μερικοὺς ναοὺς μὲ ξύλινα ὑψηλὰ τέμπλα τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας στὶς πλάγιες θύρες, κατὰ μίμηση τῆς ὠραίας πύλης, τοποθετοῦνται χαμηλὰ ξυλόγλυπτα βημόθυρα καὶ γιὰ τὸ ἐπάνω μέρος διατηροῦν τὸ ἀρχικὸ παραπέτασμα. Στους νεώτερους χρόνους, κατὰ μίμηση πάλι τῆς ὠραίας πύλης καὶ προφανῶς γιὰ λόγους ἀσφαλείας τοῦ βήματος, συνηθίζεται ἡ κατασκευὴ θυροφύλλων, ποὺ συνηθῶς ζωγραφίζονται σ' αὐτὰ οἱ ἀρχάγγελοι, ὡς φύλακες τῶν εισόδων. Καὶ τῆς ὠραίας πύλης καὶ τῶν πλαγίων θυρῶν τὰ ὀλόκληρα βημόθυρα μᾶλλον προήλθαν ἀπὸ ρωσικὴ ἐπίδραση, ὅπου γιὰ λόγους αἰσθητικῆς ἢ ἀκόμα καὶ γιὰ κλιματολογικοὺς λόγους ἀντικατέστησαν τὰ παλαιὰ βῆλα. Ἄν καὶ ὁ παλαιότερος τρόπος εἶναι ὁ προτιμότερος, ὄχι μόνον γιὰ λόγους παραδόσεως, ἀλλὰ καὶ γιὰ λόγους πρακτικῶν καὶ αἰσθητικῶν, ὁ νεώτερος τρόπος, τὰ θυρόφυλλα, κερδίζουν διαρκῶς, ὅπως φαίνεται, ἔδαφος καὶ στοὺς νέους μας ναοὺς προτιμῶνται τὰ ξυλόγλυπτα μὲ τὶς παραστάσεις τῶν δύο ἀρχαγγέλων. Γιὰ τὸ ποῦ πρέπει νὰ τοποθετεῖται ὁ καθένας δὲν ὑπάρχει εἰδικὴ προδιαγραφή. Ἐξαρτᾶται πάντως ἀπὸ τὴ χρῆση τῆς κάθε πλαγίας θύρας καὶ ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ ἐρμηνεύεται ὁ ρόλος τοῦ κάθε ἀρχαγγέλου. Ὁ Μιχαὴλ, ὡς γνωστὸ, εἶναι ὁ στρατιωτικὸς ἀρχάγγελος, ὁ φύλαξ καὶ φρουρὸς τῶν εισόδων, ποὺ τρόπον τινὰ μὲ τὴν παρουσία του ἐμποδίζει τὴν εἴσοδο στοὺς ἀναξίους. Ἔτσι, μὲ γυμνὸ τὸ ξίφος, παριστάνεται σὲ τοιχογραφίες στὶς εἰσόδους τῶν ναῶν μὲ σχετικὲς ἐπιγραφὰς ποὺ συνοδεύουν τὴν παράσταση ἢ ποὺ ἀναγράφονται στὸ εἰλητάριο ποὺ κρατᾶ στὸ ἀριστερὸ του χέρι. Ὁ Γαβριήλ εἶναι ὁ εἰρηνικὸς ἀρχάγγελος, ὁ φορέας τοῦ μηνύματος τῆς σάρκωσης τοῦ Θεοῦ Λόγου, ὁ κομιστὴς τοῦ εὐαγγελίου τῆς σωτηρίας μας. Σύμφωνα μὲ τὶς ἀνωτέρω ιδιότητές τους ὁ μὲν Μιχαὴλ θὰ ταίριαζε στὴν εἴσοδο τοῦ ἱεροῦ βήματος, ποὺ εἶναι ἡ νοτιὰ πλαγία θύρα, καὶ ὁ Γαβριήλ στὴ βορεία, ποὺ εἶναι ἡ ἐξοδος τοῦ βήματος, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐπίσημα ἐξέρχονται οἱ λειτουργοὶ κατὰ τὶς εἰσ-

όδους, κομίσαι τὸν τρόπον τινὰ τοῦ εὐαγγελίου τῆς ἀγάπης καὶ τῆς κοινωνίας τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν λαὸ Του. Ἀκριβῶς ὅμως αὐτοὺς τοὺς λόγους, ἀντιστρέφοντάς τους, ἐπικαλοῦνται καὶ ὅσοι προτιμοῦν τὴν ἀντίθετη τοποθέτηση. Ὁ Μιχαὴλ ἐμποδίζει τὴν εἴσοδο ἀπὸ τὴν πύλη, ποὺ δὲν ἀρμόζει νὰ χρησιμοποιεῖται ὡς εἴσοδος, τὴ βορεία πύλη, ἐνῶ ἀντίστροφα ὁ Γαβριήλ τρόπον τινὰ ὑποδέχεται τοὺς εἰσερχομένους στὸ βῆμα ἀπὸ τὴν κανονικὴ του εἴσοδο, τὴ νοτιὰ πύλη.

Μᾶλλον ὅμως ὁ πρῶτος τρόπος εἶναι ὁ προτιμότερος καὶ γιὰ τὸν ἐπὶ πλέον λόγο ὅτι στὶς παραστάσεις τῶν ἀρχαγγέλων ὁ Μιχαὴλ πάντα ἔχει τὰ πρωτεῖα καὶ εἰκονίζεται στὸ δεξιὸ μέρος τῆς εἰκόνας. Στὸ τέμπλο ἢ τοποθέτηση τῶν εἰκόνων ἀκολουθεῖ τοὺς ἴδιους κανόνες, ὅπως καὶ στὴ λοιπὴ ἐπίπλωσις τοῦ ναοῦ (δεξιὸς χορὸς, δεσποτικὸ). Ἔτσι ἡ εἰκόνα τοῦ Κυρίου τίθεται πάντοτε πρώτη δεξιὰ, τῆς Θεοτόκου πρώτη ἀριστερά, τοῦ Προδρόμου, κατὰ τὴ νεωτέρα τάξη, δευτέρα δεξιὰ, τοῦ ἁγίου τοῦ ναοῦ δευτέρα ἀριστερὰ κ.ο.κ. Κατὰ τὴν ἴδια ἱεράρχηση ἢ θέση τῆς εἰκόνας τοῦ μὲν Μιχαὴλ ἔρχεται δεξιὰ καὶ τοῦ Γαβριήλ ἀριστερὰ, ὅπως καὶ στὶς παραστάσεις τῆς «δεήσεως». Ἀσφαλῶς πρόκειται γιὰ δευτερεῖον θέμα. Ἐχει ὅμως μονιμότερες συνέπειες στὴν διακόσμηση τῶν ναῶν, ἀφοῦ ὁ εἰκονογραφικὸς τοὺς διάκοσμος μένει στοὺς αἰῶνες. Δὲν εἶναι δὲ καὶ τόσο ὠραῖο νὰ παρατηρεῖται αὐτὴ ἡ ἀταξία. Μικρὴ ἀταξία, ἀλλὰ πάντως ἀταξία.

Ἄς σημειώσουμε ὅτι σὲ ναοὺς τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀρχαγγέλους συναντοῦμε καὶ ἄλλες παραστάσεις στὰ θυρόφυλλα τῶν πλαγίων εισόδων, ὅπως τοῦ Χριστοῦ καλοῦ ποιμένος, στὴ νοτιὰ συνηθῶς θύρα, ἢ ὀλοσώμων ἱεραρχῶν.

Ἄνωτέρω μιλῆσαμε γιὰ «αἰσθητικὸς λόγους», ποὺ συνηγοροῦν στὸ νὰ μὴν κατασκευάζονται θυρόφυλλα στὶς πλάγιες, φυσικὰ καὶ στὴν κεντρικὴ πύλη τοῦ ἁγίου βήματος. Φυσικὰ οἱ αἰσθητικοὶ λόγοι εἶναι ὑποκειμενικοὶ. Οἱ μεγάλες πύλες κάνουν τὸ τέμπλο βαρύτερο, ἰδίως ὅταν εἶναι κατασκευασμένο ἀπὸ μάρμαρο ἢ κτιστό, καὶ δίνουν τὴν ἐντύπωση διαχωριστικοῦ τοίχου, ποὺ μὲ τὸν ὄγκο του ζημιώνει τὴν αἴσθηση ἐνότητας καὶ ἀρμονίας στὸν ὅλο χώρο τοῦ ναοῦ. Ἀντίθετα τὰ ἀνοίγματα τῶν θυρῶν καὶ τὰ βῆλα ἐλαφρύνουν τὸν ὄγκο καὶ θραύουν τὴν αἰσθητικὴ μονοτονία τοῦ τέμπλου. Τέλος ἡ ἔλλειψη βημόθυρων καὶ καταπετάσματος στὴν ὠραία πύλη δημιουργεῖ καὶ πρόσθετα τελετουργικὰ προβλήματα. Οἱ Ρῶσοι παρὰ τὴν ἀλλοίωσιν μὲ τὰ ὑψηλὰ βημόθυρα διατηροῦν καὶ τὸ καταπέτασμα. Ὅσο γιὰ τὶς παραστάσεις τῶν ἀρχαγγ-

Οι κυβερνήσεις τής Ευρωπαϊκής Κοινότητας μπροστά στο πρόβλημα τών αιρέσεων και τής παραθρησκείας

2. Οι θέσεις του όμοσπονδιακού Υπουργείου για τή Νεότητα*

Του π. ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΑΛΕΒΙΖΟΠΟΥΛΟΥ, Δρ. Θεολ. - Δρ. Φιλολ.

θ) Άπειλή διαβρώσεως τής Οικονομίας

Ερώτηση: Νομίζετε ότι πολλές από αυτές τις ομάδες άποτελούν κίνδυνο για τήν οικονομία μιās χώρας;

Reinke: Πρέπει να τὸ πῶ διαφορετικά: Δὲν τὸ γνωρίζω, ἀλλὰ αὐτὸ λέγεται συχνὰ καὶ δὲν τὸ ἀποκλείω.

Ἄν λοιπὸν ὑπάρχουν οικονομικὲς δραστηριότητες αὐτῶν τῶν ομάδων καί, ὅπως λέγεται, ἔχουν ὡς στόχο τὴ διάβρωση τής οικονομίας, ἂν μιὰ ὁμάδα εἰσχωρήσει σὲ περιοχὲς τής οικονομίας, ἂν ἔχει μηχανισμοὺς πού λαμβάνουν ἀποφάσεις σ' αὐτὴ τὴν περιοχή καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ κρυφὴ ἐπίδωξη, τότε θὰ ἔλεγα ὅτι αὐτὸ τοποθετεῖται στὴν περιοχή τοῦ κινδύνου. Μόνον πού ἐδῶ πρέπει πάντοτε κανεὶς νὰ ρωτῆσει: Πού συμβαίνει αὐτό, σὲ ποιά περιοχή, σὲ ποῖο βαθμὸ συμβαίνει καὶ κατὰ πόσο ἀποσκοπεῖ στὴ διάβρωση τής οικονομίας.

Αὐτὲς τὲς ἡμέρες εἶχαμε μιὰ ἐπερώτηση, πού

ἀναφέρετο στὴν πώληση τής χαλυβουργίας R. Στὴν κορυφὴ αὐτῆς τῆς ἐπιχειρήσεως βρίσκεται κάποιος κύριος, πού εἴτε λέγεται ὅτι εἶναι σαηντολόγος, εἴτε εἶναι σαηντολόγος. Ἐδῶ πλέον τίθεται τὸ ζήτημα, ὅτι ἡ Σαηντόλοτζυ ἐξαπλώνεται ἡγετικά στὴν οἰκονομία.

Πρέπει νὰ σᾶς πῶ ὅτι στὸ δικό μας Ὑπουργεῖο δὲν μπορούμε νὰ πάρουμε σ' αὐτὰ τὰ θέματα δεσμευτικὴ θέση. Εἶναι κάτι πού πρέπει νὰ ἐξετάσουμε στὸ Ὅμοσπονδιακὸ ἐπίπεδο μὲ τὴ συνεργασία τῶν ἀρμοδίων φορέων, ὅπως τὸ Ὑπουργεῖο Οἰκονομικῶν καὶ τὸ Ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν.

Τὸ Φεβρουάριο αὐτοῦ τοῦ ἔτους δημιουργήθηκε μιὰ ὁμάδα ἐργασίας στὸ ἐπίπεδο τῆς Ὅμοσπονδίας καὶ τῶν Ὅμοσπονδῶν χωρῶν, πού ἀσχολεῖται μὲ αὐτὰ τὰ θέματα: αἵρέσεις νεότητας καὶ θρησκείες νεότητας, κάτω ἀπὸ τὲς διαφορετικὲς πλευρὲς. Σχηματίσαμε ἀκόμη μιὰ Διυπουργικὴ Ὁμάδα Ἐργασίας, στὴν ὁποία ἀνήκουν ἔξι ὁμόσπονδες χώρες. Ἀπὸ μέρους τῆς Ὅμοσπονδιακῆς Κυβερνήσεως συμμετέχουν σ' αὐτὴ τὴν ὁμάδα ἐργασίας οἱ Ὑπουργοὶ Δικαιοσύνης καὶ Ἐξωτερικῶν. Ἀκόμη συμμετέχουν ἀνώτατοι φορεῖς τῆς τοπικῆς αὐτοδιοίκησης. Σὲ ἐπὶ μέρους περιοχῆς συμμετέχει καὶ ὁ Ὑπουργὸς Οἰκονομικῶν, ἐπειδὴ ἐδῶ τίθεται πάντοτε τὸ ζήτημα τῆς κοινῆς ὠφελείας. Ἡ διεύθυνση αὐτῆς τῆς ὁμάδας ἐργασίας βρίσκεται στὸ δικό μας Ὑπουργεῖο. Αὐτὸς εἶναι ὁ τρόπος στὰ πλαίσια τοῦ ὁποίου πρέπει κανεὶς νὰ ἐξετάσει αὐτὸ τὸ ζήτημα.

Εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ ἐνεργήσει κανεὶς μὲ ἀποτελεσματικότητα. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος πρόκειται γιὰ ἐρωτήματα, ὅπως, μὲ ποιὸν τρόπο μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐμποδίσει τὴν ἀγορὰ μιᾶς ἐπιχειρήσεως, ἀκόμη κι ἂν γνωρίζει ὅτι πίσω ἀπὸ τὸν ἀγοραστὴ κρύβεται ἓνας σαηντολόγος ἢ ἓνας ὀπαδὸς τοῦ Μούν.

Γνωρίζουμε ὅτι ὁ Μούν κατάφερε νὰ ἀποκτήσει τὴν ἐπιχείρηση Wanderer Werke καὶ πὼς ὑπάρχουν καὶ ἄλλα πράγματα. Ἐχῶ ἓνα χοντρὸ ντοσιέ, πού ἐπεξεργάστηκε ὁ μακαρίτης ὁ F. W. Haack, ὅπου μπορεῖ κανεὶς νὰ διαβάσει κάτι τέτοιο.

Ἄλλὰ εἶναι διαφορετικὸ ἂν αὐτὲς τὲς διαπι-

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 56 τοῦ ὑπ' ἀρ. 3 τεύχους.

γέλων Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ φυλάκων τῆς εἰσόδου καὶ τὲς ἐπιγραφῆς τους, θὰ ἦταν ἐνδιαφέρον νὰ παραθέσουμε ὅσα γράφει ὁ Διονύσιος ὁ ἐκ Φουρνᾶ στὴν «Ἐρμηνεῖα τῆς ζωγραφικῆς τέχνης», ὅπου ἀποτυπώνει καὶ κωδικοποιεῖ τὴ σχετικὴ βυζαντινὴ εἰκονογραφικὴ παράδοση: «Ἐσωθεν δὲ τῆς πύλης τοῦ ναοῦ εἰς τὸ δεξιὸν μέρος ποίησον τὸν ἀρχάγγελον Μιχαὴλ μετὰ σπάθης, βαστῶν χαρτὶ λέγον'

*Θεοῦ στρατηγός εἰμι τὴν σπάθην φέρων
καὶ τοὺς ἐνταῦθα εἰσιόντας ἐν φόβῳ
φρουρῶ, προμαχῶ, ὑπερμαχῶ καὶ σκέπω
τοὺς δὲ καρδία ῥυπαρᾶ εἰσιόντας
πικρῶς ἐκτέμνω ἐν τῇ ῥομφαίᾳ τῆδε.*

Εἰς δὲ τὸ ἀριστερὸν τὸν Γαβριὴλ βαστῶν χαρτὶ καὶ γράφων μὲ κονδύλι ταῦτα'

*Ὁξυγράφων κάλαμον τῇ χειρὶ φέρων
τῶν εἰσιόντων συνταγὰς ἀπογράφω
φρουρῶ στέργοντας· εἰ δὲ μὴ, φθειρῶ τάχει.*

Τὸ «δεξιὸν μέρος» καὶ τὸ «ἀριστερὸν» ἐδῶ ἀναφέρονται στὴν ἐξωτερικὴ πύλη τοῦ ναοῦ, τὴν λεγομένη «βασιλικὴ πύλη». Κατ' ἀναλογίαν ὁμως ἰσχύουν καὶ γιὰ τὲς πύλες τοῦ ἱεροῦ βήματος.

στάσεις και γνώσεις τις έχουν επεξεργαστεί παράγοντες, όπως είναι οι έντεταλμένοι των Έκκλησιών για θέματα αίρέσεων και κοσμοθεωριών ή Σύλλογοι Πρωτοβουλίας Γονέων ή αν αυτές οι γνώσεις προέρχονται από κρατική έρευνα.

Πάντοτε τίθεται το ερώτημα, με ποιά νομική βάση μπορεί ή Πολιτεία να δράσει και με ποιά νομική βάση θέλει και μπορεί να εμποδίσει κάτι και να πει, αυτό δεν επιτρέπεται!

ι) Κίνδυνος για τη δημοκρατική τάξη

Ερώτηση: Θα μπορούσατε να πείτε, πώς οι ομάδες με τις οποίες ασχολείσθε αποτελούν κίνδυνο για την πολιτική ζωή και τη δημοκρατική τάξη;

Reinke: Θεωρώ τη δημοκρατία στην Όμοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας τόσο ανεπτυγμένη, ώστε να μη βλέπω αυτόν τον κίνδυνο.

Άλλα γενικά δεν θα το απέκλεια. Αν μια ομάδα ακολουθεί σκοπούς και θέλει να προσβάλλει τη δημοκρατικά θεμελιωμένη κοινωνία, το θεωρώ αυτό ως ένα δυνατό κίνδυνο για τη δημοκρατία. Αυτό εξαρτάται πάντοτε από την ένταση με την οποία επιχειρείται αυτό, από την έκταση και πρό παντός τη δυνατότητα εξαπλώσεως που διαθέτει μια τέτοια ομάδα. Έδώ τίθεται το ερώτημα της άμεσης επιδράσεως που μπορεί να ασκήσει μια τέτοια ομάδα.

Στη Γερμανία έχουμε τη δυνατότητα της απαγορεύσεως ενός σωματείου, με υπεύθυνο τον Υπουργό Έσωτερικών, αλλά προς τούτο πρέπει να ληφθούν υπόψη όρισμένα κριτήρια, πριν προβεί κανείς σε μια τέτοια απαγόρευση.

Ερώτηση: Θα μπορούσατε να φανταστείτε ένα συνάδελφό σας στο Υπουργείο, ο οποίος ταυτόχρονα να είναι και στέλεχος της κινήσεως του Μούν;

Reinke: Όχι, δεν θα μπορούσα να το φανταστώ. Το θεωρώ δυνατό όταν αυτό δεν είναι γνωστό στο Υπουργείο.

Ερώτηση: Και αν το όνομά του είναι στις αφίσσες που διαφημίζουν τις εκδηλώσεις της οργανώσεως αυτής;

Reinke: Αν το όνομά του γνωστοποιηθεί, τότε έχει κανείς αρκετές δυνατότητες να τον απαλλάξει από εμπιστευτικές αρμοδιότητες, επειδή υπάρχει κίνδυνος να χρησιμοποιήσει αυτές τις αρμοδιότητες για να προωθήσει συμφέροντα της ομάδας.

Για να τον διώξει κανείς έντελώς από την υπηρεσία, πρέπει προηγουμένως να αποδείξει ότι ή ιδιότητά του ως στελέχους μιάς ομάδας, είναι ά-

συμβίβαστη με τη δραστηριότητά του σε δημόσια υπηρεσία.

Ερώτηση: Και τί θα κάνετε αν διαπιστώσετε ότι ή τάξη των αξιών της ομάδας δεν συμβιβάζεται με τις συνταγματικές αξίες;

Reinke: Αυτό θα ήταν για μένα μία αιτία, ώστε να πω ότι ένα τέτοιο άτομο δεν είναι άνεκτο στην υπηρεσία της Κυβερνήσεως. Ο δημόσιος λειτουργός ορκίζεται με βάση το Σύνταγμα, ότι θα συντελέσει στην εκπλήρωση των δημοκρατικών σκοπών του Συντάγματος. Αν κάποιος ανήκει σε μια ομάδα, που αποβλέπει σε αντισυνταγματικούς σκοπούς, δεν μπορεί να υπηρετήσει στην Πολιτεία, επειδή βασικά άθετεί τον όρκο που έδωσε, αν φυσικά στα πλαίσια της υπηρεσίας του ακολουθεί τους σκοπούς της ομάδας.

ια) Κίνδυνοι για την εκπαίδευση

Ερώτηση: Πώς έχει το θέμα των ομάδων αυτών σε σχέση με την εκπαίδευση; Βλέπετε εκεί κάποιους κινδύνους;

Reinke: Κατ' αρχήν πρέπει να πω, ότι ή αρμοδιότητα για την εκπαίδευση και το σχολείο ανήκει στις όμοσπονδες χώρες. Αυτό εντάσσεται στην πολιτιστική κυριαρχία των όμοσπονδων χωρών. Αυτό σημαίνει πως κάθε χώρα έχει τη δική της αρμοδιότητα, που εντάσσεται στην περιοχή ευθύνης του Υπουργού Πολιτισμού. Υπάρχει ακόμη ή Σύνοδος των Υπουργών Πολιτισμού των όμοσπονδων χωρών. Η Σύνοδος αυτή πήρε το 1979 μία απόφαση σχετικά με το θέμα των αίρέσεων και των θρησκειών της νεότητας. Σύμφωνα μ' αυτή την απόφαση, εισάγεται το θέμα αυτό στο σχολικό πρόγραμμα ως προληπτικό μέτρο, προκειμένου να δοθούν υποδείξεις στα παιδιά, σχετικά με τους κινδύνους που σχετίζονται με τέτοιες ομάδες.

Αυτό το έτος κάναμε μία νέα προσπάθεια, να ξαναεργοποιήσουμε με μεγαλύτερη ένταση αυτή την απόφαση. Θεωρήσαμε ότι λόγω της παρατηρούμενης έκρηξης των ομάδων αυτών στην περιοχή της Ανατολικής Γερμανίας, δηλαδή στις νέες όμοσπονδες χώρες, παρουσιάζεται νέα άφορη να εξετάσουμε αυτά τα προβλήματα με μεγαλύτερη έμφαση στα σχολεία.

Μία τέτοια απόφαση ελήφθη από την Σύνοδο των Υπουργών της Νεότητας, με σκοπό να παραπεμφθεί στη Σύνοδο των Υπουργών Πολιτισμού. Αυτό δεν έγινε ακόμη.

(Συνεχίζεται)

Ἱερομόναχος ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΘΕΡΙΑΚΗΣ

Τοῦ πρεσβ. κ. ΛΑΜΠΡΟΥ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, Δικηγόρου παρ' Ἀρείφ Πάφῳ

Ἡ πόλις τῆς Καλαμάτας τὰ μεταπολεμικὰ χρόνια καὶ κυρίως τὶς δεκετίες '50 καὶ '60 παρουσίασε μιὰ ἔντονη πνευματικὴ κίνηση, μὲ τὴν γνήσια ἔκφραση τοῦ ὄρου. Ἡ πνευματικὴ αὐτὴ ἀνθιση ὀφείλεται στὸ ὅτι εὐτύχησε νὰ ἔχει μιὰ πλειάδα ἀληθινῶν ποιμένων (ὅπως οἱ πατέρες Ἰωὴλ Γιαννακόπουλος, Ἐπιφάνιος Θεοδωρόπουλος, Ἀγαθάγγελος Μιχαηλίδης, Εὐσέβιος Θεριακῆς, Δημήτριος Χρυσούλης καὶ ὁ νῦν Μητροπολίτης Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης κ. Μελέτιος). Γιὰ ὠρισμένους ἔχουν γραφεῖ ἀρκετά, γιὰ ἄλλους λιγότερα καὶ γιὰ μερικοὺς σχεδὸν τίποτα. Ἐνας ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς τελευταίους εἶναι ὁ ἱερομόναχος Εὐσέβιος Θεριακῆς.

Ὁ π. Εὐσέβιος ξεκίνησε ὅπως καὶ ὁ π. Ἰωὴλ Γιαννακόπουλος ἀπὸ τὸ περίφημο Μοναστήρι τοῦ Παναγούλακη, ποὺ διεκρίνεται γιὰ τὴν αὐστηρὴ ἀσκητικὴ ζωὴ. Ἀντίθετα ἀπὸ τὸν π. Ἰωὴλ δὲν εἶχε τυπικὰ ἐπιστημονικὰ προσόντα καὶ εὐρύτερη μόρφωση. Τὴν ἔλλειψη τυπικῶν προσόντων τὴν κάλυπτε μὲ τὴν συνεχὴ μέλεση πνευματικῶν βιβλίων καὶ τὴν ταπεινὴσιν ποὺ τραβοῦσε ἐπάνω του τὸν θεῖο φωτισμό.

Τὰ κηρύγματά του ἦσαν χωρὶς ἐπιτήδευση ἀλλὰ ἄρτια, σαφῆ, σύντομα, πρακτικὰ καὶ θεολογικὰ, μὲ ἀναφορὰς στοὺς πατέρες τῆς Ἐκκλησίας.

Τὰ περισσότερα χρόνια τῆς ζωῆς του ὑπῆρξε ἐφημέριος τοῦ Κοιμητηρίου τῆς Καλαμάτας. Ἡ παρουσία του ἐκεῖ εἶχε δώσει ἄλλη εἰκόνα στὸ χῶρο. Ὁ ναὸς τοῦ Νεκροταφείου — ἡ παλαιὰ Μητρόπολις τῆς Καλαμάτας — κάθε Κυριακὴ μεταμορφωνόταν σὲ πραγματικὰ μεγαλοπρεπῆ Ἐνοριακὸ Ναό. Μὲ ἀσυνήθιστη συρροὴ ἐκκλησιαζομένων (πνευματικῶν τέκνων τοῦ π. Εὐσέβιου, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον), μὲ πολυμελῆ βυζαντινὴ χορωδία καὶ μὲ τελετουργία καὶ τάξη ποὺ θὰ ζήλευσαν πολλοὶ ἐνοριακοὶ Ναοὶ γινόταν ἡ Θ. Λειτουργία σὲ μιὰ ἔντονα κατανυκτικὴ ἀτμόσφαιρα.

Τὶς μεγάλες γιορτὲς (Χριστούγεννα, Πάσχα, Θεοφανείων) ὁ ναὸς τοῦ Κοιμητηρίου εἶχε μιὰ ἀσυνήθιστη πανηγυρικὴ χροιά. Τῶν Θεοφανείων σηνόταν μεγάλη ἐξέδρα μέσα στὸ Ναὸ στολισμένη μὲ φοινίκες, πετοῦσαν περιστέρια καὶ ὅλα γιόρταζαν.

Ἡ Μεγάλῃ Ἑβδομάδα καὶ τὸ Πάσχα ἦταν ἀνεπανάληπτα. Τὴν Μ. Παρασκευὴ γινόταν ἡ περιφορὰ τοῦ Ἐπιταφίου ἀνάμεσα στὰ ἀστράφτοντα μνήματα προεξαρχούσης πολυμελοῦς παιδικῆς χορωδίας ἀποτελουμένης ἀπὸ πνευματικὰ τέκνα τοῦ π. Εὐσέβιου.

Τὸ Πάσχα γινόταν ἡ Ἀνάσταση σὲ μόνιμη ἐξέδρα στὸ κέντρο τοῦ Κοιμητηρίου. Πέρα ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τῶν κεκοιμημένων ποὺ παράστεκαν στοὺς τάφους κρατώντας τὴν πασχάλινῃ λαμπάδα, ἑκατοντά-

δες πιστοὶ περιστοίχιζαν τὸν π. Εὐσέβιο ποὺ ἔφελνε πανηγυρικὰ τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη». Ἡ ταπεινὴ καὶ σταθερὴ του φωνὴ ἀντηχοῦσε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη. Ἀστραφτε ὅλος ὁ χῶρος. Κανένας δὲν φοβόταν ἐκείνη τὴν ὥρα τὸ θάνατο. Μέσα στὸ πάνδημο ἀναστάσιμο ψάλσιμο δὲν μπορούσε κανεὶς νὰ ξεχωρίσει ἂν ἄκουγε μόνον τὶς φωνὲς τῶν ζώντων νὰ ψέλνουν «Χριστὸς Ἀνέστη» ἢ διέκρινε καὶ τὸ ἰσοκράτημα τῶν κεκοιμημένων...

Ἄλλὰ καὶ τὶς καθημερινὲς ὁ Ναὸς παρουσίαζε ἔντονη πνευματικὴ ἐργασία. Ὁ π. Εὐσέβιος ἀτέλειωτες ὥρες ἐξομολογοῦσε πίσω ἀπὸ ἕνα παραβάν στὸ δεξιὸ ψαλτήρι, ἐνῶ ὁ Ναὸς κατὰ τὰ λοιπὰ λειτουργοῦσε ὡς Ναὸς Κοιμητηρίου (περνοῦσαν συγγενεῖς κεκοιμημένων, κυκλοφοροῦσε προσωπικὸ τοῦ κοιμητηρίου, κανονίζονταν ἐνταφιασμοὶ κ.λπ.) Οἱ ἐξομολογούμενοι ἦταν συνήθως μιὰ σειρὰ ἀτέλειωτη, ιδιαίτερα τὶς παραμονὲς μεγάλων ἑορτῶν. Ὁ π. Εὐσέβιος πάντα ὑπομονετικὸς, συμβουλευτικὸς, πατρικὸς.

Οἱ συνεφημέριοί του ἐξυπηρετοῦσαν τὶς ἀνάγκες τῶν πιστῶν σὲ τρισάγια, ἐνταφιασμοὺς κ.λπ. μὲ τὶς ἀντίστοιχες οἰκονομικὲς ἀπολαβὲς («τυχερά»). Γι' αὐτὰ τὰ τελευταῖα ὁ π. Εὐσέβιος δὲν ἔδειχνε κανένα ιδιαίτερο ἐνδιαφέρον, ὅπως ἐφημιζετο, ἀρκούμενος μόνο στὸ μισθό του. Ὅσοι τὸν ἤξεραν καλύτερα πίστευαν ὅτι τὸ ἐπεδίωκε νὰ ἔχουν οἱ συνεφημέριοί του περισσότερες ἀπὸ αὐτὸν οἰκονομικὲς ἀπολαβὲς ὄχι μόνο γιὰ νὰ εἶναι αὐτὸς ἀπερίσπαστος στὸ πνευματικὸ του ἔργο, ἀλλὰ ἐπειδὴ μὲ αὐτὸ τὸν διακριτικὸ καὶ πλήρη ἀγάπης τρόπο του ἔδινε τὴν δυνατότητα νὰ καλύπτουν τὶς πολλαπλὲς ἀνάγκες ποὺ εἶχαν ὡς ἔγχαμοι ἱερεῖς (καὶ πολύτεκνοι).

Ὁ π. Εὐσέβιος μὲ τὴν ἀληθινὴ ταπεινὴσιν ποὺ διέθετε ἤξερε νὰ ξεχωρίζε τὶς προσωπικὲς του συμπάθειες ἀπὸ τὶς ἀνάγκες τοῦ ποιμνίου. Ἡ ποιμαντικὴ του τακτικὴ εἶχε ἀμεσότητα καὶ προσαρμοζόταν στὶς ἀνάγκες τοῦ ἐξομολογούμενου. Ἀναγνώριζε τὶς ιδιαιτερότητες τοῦ κάθε προσώπου καὶ δεχόταν πνευματικὲς λύσεις ποὺ τυπικὰ θὰ ἦταν ἀντίθετες μὲ τὴν ἐπίσημη γραμμὴ τῶν Ὄργανώσεων.

Αὐτὴ τὴν πνευματικὴ ἐλευθερία τοῦ τὴν ἔδινε ἡ πολυχρόνιος θητεία του ὡς πνευματικοῦ Πατρὸς καὶ ἡ πείρα ποὺ ἀπεκόμισε ἀπὸ τὴν ποιμανση χιλιάδων πιστῶν πάσης ἡλικίας, φύλου καὶ πνευματικῆς καταστάσεως.

Ἐνα λειτουργικὸ ζήτημα ποὺ φαίνεται ὅτι τὸν ἀπασχόλησε πολὺ σοβαρὰ ἦταν ἡ διάκριση γνήσιων καὶ νοσηρῶν μορφῶν λαϊκῆς θρησκευτικότητας, τὶς ὁ-

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛ. 97)

ΚΑΥΧΗΜΑ ΤΩΝ ΙΕΡΕΩΝ Ἑβδομάδα ἱερατικῶν κλήσεων

Τοῦ κ. Α. Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀναπλ. Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν

Τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ

Πολὸ εὔστοχα, χρόνια τώρα, ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἔχει καθιερώσει τὴν ἑβδομάδα, ποὺ ἀρχίζει μὲ τὴν Σταυροπροσκύνηση, ὡς «Ἑβδομάδα Ἱερατικῶν Κλήσεων» καὶ τὴν ἀφιερώνει στὸ Ἔργο τοῦ Ἱερέα (ἐφέτος 3 μὲ 9 Ἀπριλίου). Δίκαια, γιατί ἡ πορεία ἑνὸς Ἱερέα εἶναι σταυρική. Ὁ δρόμος του εἶναι σταυρικός. Θὰ λέγαμε, παραλλάσσοντας τὴ γνωστὴ φράση τοῦ Κίρκεγκωρ — «δὲν εἶναι δύσκολος ὁ δρόμος, ἀλλὰ τὸ δύσκολο εἶναι ὁ δρόμος» — ὅτι δὲν εἶναι ὁ δρόμος τοῦ Ἱερέα ἕνας Σταυρὸς ἀλλὰ ὁ Σταυρὸς εἶναι ὁ δρόμος του.

Πολὸ ὥραϊα ἐπιγράφει ἕνα σημείωμά του, ὁ γνωστός στὴ στήλη μας πρεσβύτερος π. Κωνσταντῖνος Καλλιανὸς ἀπὸ τὴ Σκόπελο, «Ὁ ἄλλος μας δρόμος: σταυρικός», καὶ ποὺ τὸ παραθέτουμε στὸ «μικρὸ ἀνθολόγιο» ποὺ ἐτοιμάσαμε γιὰ τὴν Ἑβδομάδα. Τὸ κείμενο αὐτό, ὑποστηρίζει ὁ π. Κωνσταντῖνος, «πὼς εἶναι μιὰ στιγμή ἀπὸ τίς πολλὲς τοῦ ποιμαντικοῦ μας βίου». Ἐχει μάλιστα τὴν καλωσύνη νὰ πεῖ ὅτι «στέλνεται ἀπλᾶ σὰ μαγιά γιὰ τὸ μεγάλο προζύμι, ποὺ ἐδῶ καὶ χρόνια φτιάχνετε μὲ ὑπομονή γιὰ τὸν καταρτισμὸ μας».

Βλέπετε, ἡ στήλη κρατᾶει τὴν ἀλληλογραφία τῆς καὶ βρῖσκει πάντα πηγὴ ἔμπνευσης καὶ στήριξη στὴν ἀμφίδρομη ἐπικοινωνία τῆς μὲ τοὺς ταπεινοὺς λευίτες τῆς μαχόμενης Ποιμαντικῆς, σὲ μιὰ σύζευξη θεωρίας καὶ πράξεως, τέχνης καὶ ἐπιστήμης, γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου. Ὅλοι μαζί προσπαθοῦμε ν' ἀποκριπτογραφήσουμε τὸ Σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴ σημασία Του στὴ ζωὴ μας¹. *Λαϊκοί, μοναχοί, ἱερεῖς.*

Δὲν ἀρκοῦμαστε μόνο στὴν ἀποκωδικοποίηση τῆς ἐπιγραφῆς I.N.B.I. Μεγαλόσχημοι καὶ μὴ ἔχουμε «ἀναλάβει» νὰ λύσουμε τὸ σταυρόλεξο ἢ μάλλον τὸ σταυρογράμματο πολυσταύριο, στὸ ὁποῖο κατὰ κάποιον τρόπο εἶναι ἀποτυπωμένη «μνημοτεχνικά» ὅλη ἡ Θεολογία τοῦ Σταυροῦ².

Στὴ χριστιανικὴ ζωὴ, καθὼς γνωρίζουμε, δὲν ὑπάρχουν στεγανὰ καὶ διαχωριστικὰ μεσότοιχα: *ἄγαμοι - ἔγγαμοι, μοναχοὶ - κοσμικοί, κληρικοὶ - λαϊκοί.*

Ὅλες οἱ καταστάσεις περιχωροῦν ἢ μία τὴν ἄλλη καὶ ὅλοι μας καλοῦμαστε νὰ μάθουμε τὴν ἀλφαβήτα τοῦ Σταυροῦ ποὺ εἶναι τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὦμέγα τῆς χριστιανικῆς ζωῆς.

Καὶ γράμματα γνωρίζει...

Ἄραγε πόσοι ἀπὸ ἐμᾶς προσπαθήσαμε νὰ συλλαβίσουμε πλησιάζοντας ἕνα μοναχὸ τὰ ἐρυθρὰ γράμματα ποὺ εἶναι ἀποτυπωμένα πάνω στὸ μαῦρο ὕφασμα τοῦ ἀναλάβου του; Πιθανὸν ἢ διακριτικότητά μας δὲν μᾶς ἐπιτρέπει οὔτε νὰ κοιτάξουμε οὔτε νὰ ρωτήσουμε τὴ σημασία αὐτῶν τῶν γραμμάτων. Ἐρχόμαστε, βλέπουμε καὶ ἀντιπαρερχόμαστε σὰ νὰ ἔχουμε νὰ κάνομε μὲ κινέζικη ἢ σφηνοειδῆ ἢ γραμμικὴ Α ἢ Β γραφῆ.

Ἀνάλαβος

Ποῦ καιρὸς γιὰ ἐρωτήσεις; Καὶ τί περίεργη ἀλφάβητος εἶναι αὕτη; Ἄκου 42 γράμματα! Μοιάζει ἀναψηφισμός, 24 πρέπει νὰ εἶναι. Καὶ ὁμως εἶναι 42!

Ἰησοῦς Ναζωραῖος Βασιλεὺς Ἰουδαίων

Ἰησοῦς Χριστὸς

Νικᾶ

Τετιμημένον Τρόπαιον Δαιμόνων Φοίκη

Ρητορικωτέρα Ρημάτων Δακρῶν Ροῆ

Χριστὸς Χριστιανοῖς Χαρίζεται Χάριν

Θεὸς Ἁγίασε Σταυροῦ Ξύλον

Ἐωσφόρος Ἐπεσεν Εὐρήκαμεν Ἐδὲμ

Φῶς Χριστοῦ Φαίνει Πᾶσι

Δύναμις Μοναχοῦ

Τόπος Κρανίου Παράδεισος Γέγονεν.

Παραλλαγή αὐτοῦ τοῦ Σταυροῦ, ὕψους τεσσάρων περιπτου μέτρων, ὑπάρχει πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς Ἱ. Μο-

νης τών Ἰβήρων με σκοπὸ νὰ ἀποδιώκει τοὺς δαίμονες. Σύμφωνα μετὰ τὴν παράδοση ὁ Σταυρὸς στὸν Γολγοθᾶ ἴστατο στὴν θέση ποὺ ἦταν τὸ κρανίον τοῦ Ἀδάμ³.

Αὐτὴ ἡ ἀνάγνωση φαίνεται πολὺ βοηθητικὴ στὸ νὰ ξέρομε τι ἀκριβῶς προσκυνᾶμε καὶ στὸ νὰ γνωρίζουμε μετὰ τι δεσμοὺς συγγενείας εἴμαστε ἐνωμένοι ὁ ἓνας μετὰ τὸν ἄλλον. Ἄλλωστε ὁ βαπτιστικὸς μας Σταυρὸς μᾶς ὑποχρεώνει σὲ μίαν *διὰ βίου σταυροφορία* μετὰ παράδειγμα πρῶτο τὸν Κύριον, τοὺς μοναχοὺς καὶ τοὺς ἱερεῖς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀρνοῦνται μόνο στὸν δικό τους, ἀλλὰ φέρουν καὶ τοὺς δικούς μας σταυροὺς ἔχοντας ἀναλάβει ὅλους ἐμᾶς γιὰ παιδιά τους.

Σταυρωμένη ἀγάπη

Ἀκριβῶς αὐτὴ τὴν πατρότητα τοῦ Ἱερέα ὑπογραμμίζει ἢ συνάδελφος καθηγήτρια στὴ Μέση Ἐκπαίδευση σὲ Γυμνάσιο τοῦ Ἀγρινίου Σταυρούλα Κάτσου - Καντάνη μετὰ τὸ διήγημά της «Ὁ Πατερούλης», σκιαγραφώντας τὴ μορφή τοῦ παπα - Χριστοῦ⁴. Μιὰ σπουδαία προσφορὰ στὴν ἑβδομάδα Ἱερατικῶν Κλήσεων. Ἐλπίζω ὅτι οἱ εὐλαβεῖς ἀναγνώστες μας θὰ ἐκτιμήσουν ἀνάλογα καὶ τὰ δύο αὐτὰ κείμενα μαζί μ' ἓνα τρίτο, τῆς συγγραφέως Μαρίας Γουμενοπούλου ἀπὸ τὸ βιβλίο της «*Τὸ Μαξιλάρι*» (Ἀθήνα 1985, σ. 66), ποὺ ἐπιγράφουμε *Ὁ σταυρὸς σου καὶ ἀπευθυνόταν σὲ μιὰ μητέρα ποὺ ἐκαλεῖτο νὰ σηκώσει ἓνα σταυρό, τὸ δικό της σταυρό.*

Τὸ κείμενο αὐτὸ εἶναι ἓνα *ποιμαντικὸ κείμενο* ποὺ μπορεῖ ὁ Ἱερέας νὰ ψελλίζει στοὺς ἀνθρώπους, ὅταν ἐναγώνια ἀναζητοῦν νόημα γιὰ τὸ σταυρὸ ποὺ φέρουν. «Δὲν εἶναι ἀνθρώπινες σκέψεις... κάτι σὰ θεία σοφία, κάτι σὰν εὐλογία Θεοῦ» (σ. 67).

Καλὴ Σαρακοστή!

(*Συνεχίζεται*)

1. Πάνω σ' αὐτό, βλ. τὴν ὁμιλία τοῦ πανοσ. Ἀρχιμ. π. Γεωργίου Καψάνη, καθηγουμένου τῆς Ἱ. Μονῆς τοῦ Ὁσίου Γρηγορίου Ἀγίου Ὁσους, ποὺ ἔκανε στὸν Ἱ. Ν. Ἀγίου Δημητρίου στὴ Θεσσαλονίκη τὸ 1990 καὶ δημοσιεύθηκε στὸ περ. «Ὁ Ὁσιος Γρηγόριος», περίοδος Β', 1993, ἀρ. 18, σ. 29-55, μετὰ τίτλο: Ὁ Σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ σημασία του στὴ ζωὴ μας. Βλ. ἐπίσης τὸ λήμμα «Σταυρὸς» στὴ Θ.Η.Ε.

τ. 11, 1967, σσ. 411-434 γραμμένο ἀπὸ τὸν καθηγητὴ Γ. Γρατσέα. Πολλὰ ἔχει νὰ ἀφελῆθῃ ὁ ἀναγνώστης ἀπὸ τὴν *Ἱστορικὴ μελέτη περὶ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ*, τοῦ Ἀγίου Νεκταρίου (Κεφαλᾶ), Ἀθήνα, Ἐκδ. Νεκτάριος Παναγόπουλος, 1987 (1914), 40 σ. Πρβλ. καὶ τὸ φυλλάδιο τῆς Ἱ. Μονῆς Παρακλήτου, Τὸ σημεῖο τοῦ Σταυροῦ, Δύναμη, σημασία καὶ θαύματά του, Ὁρωπὸς Ἀττικῆς 1993, 16 σ.

2. Ἐδῶ ὑπαινισσόμαστε τὸν «ἀνάλαβον», ἐξάρτημα τῆς μοναχικῆς ἀμφιέσεως, ὁ ὁποῖος πλὴν τοῦ πρακτικοῦ σκοποῦ ἔχει καὶ συμβολικὴ σημασία. Ὁ ἀνάλαβος καλεῖται κοινῶς «πολυσταύριον» καὶ θεωρεῖται ὡς διάσημον τοῦ μεγαλοσχημοῦ μοναχοῦ. Τὸ δημοσιευόμενον σχέδιον εἶναι παρμένο ἀπὸ τὸ σχετικὸ λήμμα τοῦ Παν. Παπαευαγγέλου στὴ Θ.Η.Ε. τ. 2, 1963, σσ. 487-488.

3. Τὸ σχέδιον ἀναδημοσιεύουμε ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Franz Spunda, *Legenden und Fresken vom Berg Athos*, Stuttgart, J. F. Steinkopf Verlag, 1962, σ. 78.

Τὰ ὑπόλοιπα σκίτσα προέρχονται ἀπὸ τὸ ἐξώφυλλο τοῦ βιβλίου τῶν Étienne Charpentier καὶ Marc Joulin, *Five Roads to the Cross according to the Gospels*, SCM Press 1983 τὸ βιβλίο τῆς Ἄννα Πάρινης, «*Εἰκόνες τῆς Μάνης*», Ἀθήνα, Ἐκδ. Γ. Κ. Ἐλευθεροδάκης, 1979, σ. 111 τὸ «ἐκκλησάκι» εἶναι σχέδιον τοῦ π. Χριστοδοῦλου Φεργαδιώτη ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Π. Β. Πάσχου, «Ὁ φτωχὸς ἅγιος», Ἀθήνα, Ἐκδ. «Ἀστήρ», 1982, σ. 34.

4. Τὸ πρωτοδημοσιεύσαμε στὸ δελτίο τοῦ Τομέα Χριστιανικῆς Λατρείας, Ἀγωγῆς καὶ Διαπομπάνσεως «Ποιμαντικὴ Ἐνημέρωση» τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1993, σ. 2.

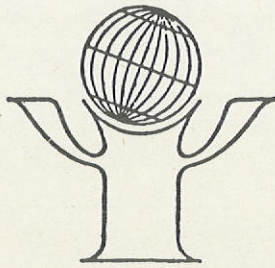
(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛ. 95)

ποῖες προσπαθοῦσε νὰ ἐντοπίσει, νὰ ξεχωρίσει καὶ νὰ ἐνημερώσει οἰκοδομητικὰ τὸ ποίμνιό του. Ἐλεγε χαρακτηριστικὰ ὅτι εἶναι εὐκολώτερο νὰ παρασύρει κανεὶς τοὺς πιστοὺς σὲ πολλὰς δεισιδαιμονίες παρὰ νὰ τοὺς πείσει νὰ ἀπαλλαγοῦν ἔστω καὶ ἀπὸ μίαν. Στὶς «Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικὰς ἀπορίας» τοῦ Ἱ. Φουντούλη (Ἐκδ. Ἀποστ. Διακονίας ἔτους 1991 σελ. 123) βρισκόμεν τὴν ἀπάντησιν τοῦ συγγραφέως σὲ μιὰ σωστὴ τοποθέτησιν τοῦ π. Εὐσεβίου γιὰ ἓνα θέμα νοσηρῆς θρησκευτικότητος ποὺ τοῦ εἶχε θέσει «μετὰ πολλὴ εὐγένεια» ὅπως χαρακτηριστικὰ ἐκεῖ σημειώνεται.

Ὁ π. Εὐσεβίος εἶχε τὴν χάριν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος. Ἄν καὶ ἦταν μικρῆς κοσμικῆς μορφώσεως, ποίμανε μορφωμένους, ἔλυνε ἀκανθώδη οἰκογενειακὰ ζητήματα, συναστρεφόταν μετὰ θαυμαστὴ ἀπλότητα ἐπίσημους καὶ ἀνεπίσημους, ἀλλὰ καὶ χωρὶς κανένα ἔγχος μειονεξίας. Μιλοῦσε μετὰ διακριτικὴν παρρησίαν, θαρρετὰ, ἀπλά, ἀβίαστα, συγκεκριμένα.

Ἀπὸ τὰ ἐμφανῆ ποιμαντικὰ του «ἀποτελέσματα», εἶναι οἱ πολλὰς ἀξιόλογες οἰκογένειες τῆς Καλαμάτας – διασκορπισμέναι καὶ σὲ ἄλλα σημεῖα τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Ἐξωτερικοῦ – ποὺ τὸν εἶχαν Πνευματικὸν γιὰ δύο ἢ καὶ τρεῖς γενεὲς (παπποῦδες - παιδιά - ἐγγόνια). Πολλοὶ ἀξιόλογοι κληρικοὶ (τῆς Μητροπόλεως Νικοπόλεως καὶ ἄλλου) γνώρισαν τὴν πνευματικὴν ζωὴν σὰν παιδιά κάτω ἀπὸ τὸ πετραχίλι του.

Ὁ π. Εὐσεβίος, ὑπῆρξε τὸ μικρὸν ποταμάκι ποὺ ἀθρόουβα ἀλλὰ καὶ ἀσταμάτητα πότισε ἀπαρτήρητα μικρὰ καὶ μεγάλα δένδρα, λιβάδια, κάμπους, χωριά: ἓνα μεγάλο κομμάτι τοῦ Ἀμπελώνος τοῦ Κυρίου.

Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΠΙΣΤΙΑΣ*

Τοῦ κ. ANTOINE VERGOTE, Ὁμοτ. Καθηγ. τῆς Ψυχολογίας
τῆς Θρησκείας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Λουβραίν (Βέλγιο)

Ὁ προσωπικὸς Θεὸς εἶναι ὁ Θεὸς ποὺ λέει: «ἐγὼ εἶμι ὁ ὢν» ἀπευθυνόμενος στὸν ἄνθρωπο· εἶναι στὴν συνέχεια ὁ Θεὸς ποὺ μιλάει καὶ δρᾷ μέσω ἑνὸς ἀνθρώπου, τοῦ Ἰησοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Πλὴν ὅμως, ἡ ἰδέα ἑνὸς προσωπικοῦ καὶ παρεμβατικοῦ Θεοῦ βιώνεται ὡς ἐμπλέκουσα μίᾳ παρείσφρηση στὸν κόσμου, μιᾶ παρείσδυση ποὺ καταστρέφει τὴν εἰκόνα τοῦ κόσμου, τὴν ὁποία δημιούργησε ἕνας πολιτισμὸς αἰῶνων καὶ μὲ τὴν ὁποία αἰσθάνεται ἀλληλέγγυος ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος. Ἀντιτιθέμενοι σ' αὐτὴ τὴ θρησκευτικὴ πίστη οἱ ἄνθρωποι ὑπερασπίζονται λοιπὸν τὴν αὐτονομία τοῦ κόσμου καὶ ἔτσι ὑπερασπίζονται ἐξίσου τὴν προσωπικὴ τους ταυτότητα. Αὐτὸ μπορούμε νὰ τὸ ἐκφράσουμε καὶ μὲ ἀρνητικὲς διατυπώσεις: αὐθόρμητα ἀρνοῦνται αὐτὸ ποὺ τοὺς φαίνεται νὰ εἶναι ἀπώλεια πολιτισμικῆς ταυτότητας καὶ ὑποτροπὴ στὶς παρωχημένες μαγεῖες. Μερικοὶ λένε ἀπερίφραστα, ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ θεωρητικὴ ἀντιμαχία μεταξὺ ἐπιστημῶν καὶ χριστιανικῆς πίστεως, ἀλλὰ γιὰ ψυχολογικὴ σύγκρουση.

Οἱ παρατηρήσεις αὐτὲς εἶναι σημαντικὲς γιὰ τὴν ποιμαντικὴ ψυχολογία. Ἡ καθαντὸ ψυχολογία δὲν ἔχει οὔτε ποιμαντικὴ προοπτικὴ οὔτε στόχο νὰ κάνει κριτικὴ τῆς θρησκείας. Ἀπευθυνόμενος, ὡστόσο, στὴ Θεολογικὴ Σχολή, μπορῶ ὅπωςδήποτε νὰ ἐπιτρέψω στὸν ἑαυτό μου νὰ κάνει μερικὲς προτάσεις ποιμαντικῆς Θεολογίας. Ἡ διαλεύκανση τῶν παλαιῶν συγκρούσεων, ἐνίοτε φυσικῶν, μεταξὺ χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἐπιστημῶν ἀποτελεῖ σπουδαῖο ποιμαντικὸ ἔργο. Μὲ τὴ μαρτυρία τους, οἱ ἐπιστήμονες ἢ οἱ φιλόσοφοι ποὺ συμβαίνει νὰ εἶναι καὶ αὐθεντικοὶ πιστοί, ἐπέδρασαν πάρα πολύ. Προπαντὸς ὅμως πρέπει ἡ θρησκευτικὴ γλῶσσα καὶ ἡ λατρευτικὴ πράξη, νὰ ἐκφράζουν τὴν πλήρη ἀναγνώριση τῶν φυσικῶν πραγματικότητων ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας. Μὲ ἄλλα λόγια: ἡ θεολογία τῆς Δημιουργίας ὀφείλει νὰ ἐμβαθύνει στὸ συμβολικὸ τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ὀμιλεῖ καὶ ἐκφράζεται. Πρέπει οἱ ἄνθρωποι ν' ἀνακαλύπτουν συγκεκρωμένα τὸ νόημα τῆς διάκρισης ἀνάμεσα στὸ ὑπερφυσικὸ τοῦ Θεοῦ ὁ ὁποῖος ἀποκαλύπτεται καὶ στὸ

φυσικὸ ἑνὸς κόσμου, ὅπου ὁ Θεὸς δὲν γίνεται ἀντιληπτός, θὰ μπορούσαμε μάλιστα νὰ ποῦμε: ὅπου ὁ Θεὸς κρύπτεται. Πρέπει οἱ ἄνθρωποι ν' ἀντιληφθοῦν, ὅτι αὐτὴ ἡ διάκριση δὲν εἶναι ἕνας καινούριος πλατωνικὸς δυαλισμὸς καὶ πὼς αὐτὴ ἡ διάκριση δὲν ἐμπεριέχει ὑποτίμηση τοῦ κόσμου. Ἐπηρεασμένη ἀπ' τὸ νεοπλατωνισμὸ ἢ πνευματικὴ φιλολογικὴ παραγωγή ἐπὶ αἰῶνες ἐπέμεινε στὴν ὑποτίμηση τοῦ κόσμου, τοῦλάχιστον στὴν λατινικὴ Δύση. Ἡ πλῶση ἀνάμεσα στὴν ἁμαρτία καὶ τὴ λύτρωση ἐπέτεινε ἀκόμα περισσότερο αὐτὴ τὴν τάση. Σήμερα, ἕνας μεγάλος ἀριθμὸς συγχρόνων μας, πρέπει ν' ἀνακαλύψει ὅτι ἡ θεία ἀποκάλυψη καὶ ἡ θεία ἐνσάρκωση τοῦ Ἰησοῦ ἐξυψώνουν τὸ φυσικὸ κόσμου καὶ τοῦ προσδίδουν νέα διάσταση, χωρὶς νὰ ἀλλοιώνεται, νὰ ἐκμηδενίζεται, νὰ ὑποτιμᾶται ὁ κόσμος τῆς δημιουργίας, ὁ κόσμος τοῦ ἀνθρώπου.

2.2. Ὑπεράσπιση τοῦ δικαιώματος νὰ σκεπτόμαστε ἀπὸ μόνου μας.

Μία ἀπὸ τίς πρὶν συχνὲς ἀμυντικὲς ἀντιδράσεις ποὺ ἀκούει κανεὶς ἐκ μέρους τῶν ἀπίστων, εἶναι ὅτι θέλουν νὰ διατηρήσουν τὸ δικαίωμα νὰ σκέπτονται ἀπὸ μόνου τους καὶ ὅτι ἀντιτίθενται σὲ κάθε δογματισμὸ. Ἡ ἐλευθερία τῆς σκέψης, ἡ ἐλευθερία τοῦ Τύπου, ἡ ἐκδοτικὴ ἐλευθερία, ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία καὶ ἡ ἐλευθερία νὰ δηλώνεται κανεὶς ἄθρησκος, ἀνήκουν ἐπίσημα σήμερα στὰ θεμελιώδη δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου. Περιέργως, ὅμως, σύμφωνα μὲ τὴν συναισθηματικὴ ἀντίληψη τῆς πλειονότητας τῶν ἀπίστων, οἱ χριστιανικὲς Ἐκκλησίες ἐπιβάλλουν μίᾳ καταπιεστικὴ αὐθεντία στὰ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων, ὅταν διακηρύσσουν αὐτὸ ποὺ ἡ παράδοση ὀνομάζει βασικὲς ἀλήθειες τῆς πίστεως. Ἔτσι σὲ μᾶς, ἕνας καθηγητῆς τῆς Φιλοσοφίας ποὺ λέει ὅτι εἶναι θρησκός ἄθεος (un athée religieux), καὶ μὲ τὸν ὁποῖο διατηρῶ φιλικὲς σχέσεις, δήλωνε πρόσφατα στὸ ραδιόφωνο: «Ἄρνούμαι σὲ οποιαδήποτε αὐθεντία νὰ μοῦ ὑπαγορεύσει αὐτὸ ποὺ ὀφείλω νὰ σκέπτομαι γιὰ τὸ θεῖο». Περιέργη παρεξήγηση γιὰ ὅποιον ἔχει ἀκριβῆ γνώση τῆς χριστιανικῆς πίστεως· ἀλλὰ παρεξήγηση μὲ νόημα ἀπὸ ἀποψη ψυχολογική!

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 81 τοῦ ὑπ' ἀρ. 4 τεύχους.

Έχει επίσης σημασία να δοῦμε πῶς χρησιμοποιοῦν τὸν ὄρο «δόγμα». Ἄγνοῶ μὲ ποιά ἔννοια χρησιμοποιοῦν σὲ σᾶς αὐτὸ τὸν ὄρο. Παρ' ἡμῖν, ἔξω ἀπὸ τὸν καθαρὸ θεολογικὸ ἰσθμὸν, ἀπὸ τὸ 17ο καὶ προπαντὸς ἀπὸ τὸν 18ο αἰῶνα, ἡ λέξις «δόγμα» πῆρε ὑποτιμητικὴν σημασίαν. Φέρνει στὸ νοῦ μὴ θεοσκευτικὴν, φιλοσοφικὴν, πολιτικὴν, ἐπιστημονικὴν πεποιθῆσιν, ποὺ διατυπώνει κανεῖς μὲ ἀξιωματικὸν καὶ μισαλλόδοξον τρόπον, καὶ ποὺ θέλει νὰ ἐπιβάλλει στοὺς ἄλλους χωρὶς νὰ ἀφήσῃ περιθώρια γιὰ ἀμφιβολία, γιὰ ἐπαλήθευσιν, γιὰ διάψευσιν. Ἔτσι ὁ ὄρος δογματισμὸς ἀπέβη ψυχολογικὸν χαρακτηριστικὸν ἑνὸς τύπου προσωπικότητος. Μελετήθηκε, ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸν Rokeach, σὲ συνδυασμὸν μὲ τὴν ἀγωνία. Δὲ θ' ἀμφισβητήσω ὅτι ὑπῆρξε μερικὴς φορὴς καὶ ὑπάρχει ἐνίοτε στοὺς θρησκευτικοὺς ἰθύνοντες, στοὺς θεολογικοὺς ἢ ἀκόμα καὶ στοὺς ἀπλοὺς πιστοὺς, δογματισμὸς μὲ τὴν ψυχολογικὴν ἔννοιαν τοῦ ὄρου. Συνάντησα ἐπίσης στοὺς ἀπίστους ἕνα ψυχολογικὸν δογματισμὸν σκληρὸν καὶ κλειστόν, ἰδιαίτερα στοὺς μαχητικοὺς ἀθῆους ποὺ νοιάζονται περισσότερο νὰ ἐπιτεθοῦν στὴν θρησκείαν παρὰ νὰ προωθήσουν τὴν ἐλευθερίαν τῆς σκέψεως. Σύμφωνα ἄλλωστε μὲ τὶς ἐμπειρικὰς ἐρευνάς, ὁ ψυχολογικὸς δογματισμὸς δὲν ἀποτελεῖ γνῶρισμα προσωπικότητος, ποὺ χαρακτηρίζει τοὺς πιστοὺς ὡς πιστοὺς.

Ὁ ψυχολόγος δὲν ἔχει ὡς ἔργον νὰ ἐκφρασθῇ ὑπὲρ ἢ κατὰ τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἄλλὰ γιὰ νὰ κάνει τὶς ἐρευνάς του, ὀφείλει νὰ ἐνημερωθῇ σωστὰ σχετικὰ μὲ τὴν χριστιανικὴν πίστην. Λοιπὸν, αὐτὸ ποὺ ἡ χριστιανικὴ παράδοσις ὀνομάζει «δόγματα» εἶναι οὐσιαστικὰ τὰ ἄρθρα τοῦ Πιστεύω, ποὺ ὁμολογοῦν πίστην στὶς μεγάλας ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ. Γιὰ τὸν πιστὸν αὐτὰ τὰ δόγματα εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐπαρκεῖς διατυπώσεις θεῶν γεγονότων, καὶ ὄχι φιλοσοφικὰς θεωρίας. Ὅμως, τὸ νὰ θεωρεῖς ἀληθινὴν τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, γιὰτὶ κάτι τέτοιον θάταν δογματισμὸς μὲ τὴν ψυχολογικὴν καὶ ὑποτιμητικὴν ἔννοιαν τοῦ ὄρου; Κανεῖς δὲν θὰ κατηγορήσῃ γιὰ ψυχολογικὸν δογματισμὸν τὸν ἐπιστήμονα ποὺ καταφάσκει τὸ γεγονὸς τῆς ἐκκλήσεως ἑνὸς ἀστρου ἢ τὰ γεγονότα τῆς ἐξέλιξεως. Ἄλλὰ πολλοὶ ἄπιστοι θεωροῦν ἐκ προοιμίου ὑποπτῆ τὴν πίστην στὰ δόγματα μὲ τὴν χριστιανικὴν ἔννοιαν τοῦ ὄρου ὡς ἐκπροσωποῦσα μίαν στάσιν δογματικοῦ πνεύματος· ὑποπτεύονται τὶς ἐκκλησιαστικὰς ἀρχὰς ὅτι θέλουν νὰ ἐπιβάλλουν μίαν θρησκευτικὴν ἰδεολογίαν. Ἡ ὑποψία αὕτη ἔχει ἱστορικοὺς ἀλλὰ καὶ ψυχολογικοὺς λόγους.

Αὕτη ἡ ἀρνητικὴ ἐρμηνεῖα πηγάζει ἀπὸ τὴν θετικὴν βούλησιν νὰ κρατήσουν τὴν θρησκείαν στὰ ὅρια τοῦ λόγου, ὅπως τὸ διετύπωσε ὁ Kant. Αὐτὸ σημαίνει στὴν πραγματικότητα, ὅτι δὲν δέχονται παρὰ μίαν θρησκείαν τῆς ὁποίας κυρίαρχος παραμένει ὁ ἄνθρωπος. Στὴν

αὐθεντία τῆς παράδοσης, τῶν βιβλικῶν κειμένων καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν ἀντιπαραθέτουν λοιπὸν αὐτὸ ποὺ ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ ἀπὸ μόνος του νὰ σκεφθῇ καὶ αὐτὸ ποὺ μόνος του μπορεῖ νὰ γνωρίσει μέσα ἀπ' τὴν θρησκευτικὴν ἐμπειρίαν.

Ἡ πίστις εἶναι ἡ ἀποδοχὴ τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος. Δὲν εἶναι παράλογη, ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ τὸ ἀντικείμενον λογικῆς ἐπαλήθευσης ἢ συναισθηματικῆς ἐμπειρίας ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ τὴν ἐγγυᾶται. Αὐτὸς ὁ ὁποῖος βρίσκεται ἐκτὸς καὶ πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνουν τὸ μήνυμα ποὺ καλεῖ στὴν πίστην, ἔχει εὐκόλως τὸ αἰσθητικὸν ὅτι θέλουν νὰ τοῦ ἐπιβάλλουν αὐταρχικὰ ἕνα ἀνθρώπινον τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ σκέπτεται τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ, μ' ἄλλα λόγια: ὅτι θέλουν νὰ τὸν ὑποτάξουν σ' ἕνα σύστημα δογματικὸν μὲ ψυχολογικὴν ἔννοιαν. Ἔτσι ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ ὑποστηρίζουν ὅτι κάθε πίστις σὲ δόγματα ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν φατριακῆς στάσεως· ὀρισμένοι συγκρίνουν τὶς ἐκκλησίες μὲ τὴν πνευματικὴν δικτατορίαν τοῦ κομμουνισμοῦ. Αὐτὲς οἱ ἀπόψεις εἶναι προφανῶς πολεμικὰς· διερμηνεύουν ὅμως ἕνα πραγματικὸν φόβον, τὸ φόβον μήπως χάσουν τὸν πνευματικὸν καὶ συναισθηματικὸν ἔλεγχον τοῦ νοήματος τῆς ζωῆς τους. Πράγματι, τὸ νὰ δώσῃς τὴν συγκατάθεσίν σου στὴν πίστην, σημαίνει ν' ἀρνηθεῖς νὰ διαφεντεύῃς τὸ θεμελιώδες μυστήριον τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς· θετικὰ: σημαίνει νὰ δεχθεῖς ὅτι ὁ Θεὸς, ὡς ὅπως ἕτερος, δηλώνει ὁ ἴδιος ποιὸς εἶναι καὶ ποῖος εἶναι τὸ σχέδιόν του γιὰ τὸν ἄνθρωπον· καὶ σημαίνει νὰ ἀποδεχθεῖς τὸ Θεὸν ὡς ἐκεῖνον ποὺ δὲν εἶναι μόνον ἡ Ἀρχὴ τῆς ὑπάρξεως, ἀλλ' ἐπίσης ὡς αὐτὸν ποὺ θέλει νὰ ὀλοκληρώσῃ τὴν ὑπαρξὴν θέτοντας ὄρους.

Διακρίνω λοιπὸν δύο ἐπίπεδα στὴν ψυχολογικὴ ἀντίθεση ἐναντὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως ὡς πίστεως δογματικῆς. Στὸ συνειδητὸ ἐπίπεδον ὑπάρχει ἡ συναισθηματικὴ ἀπαρέσκεια νὰ δεχθῶν νὰ τοὺς ὑπαγορεύσουν δογματικὰς πεποιθήσεις ἄνθρωποι ποὺ ἐμφανίζονται ὡς ἀρμόδιοι νὰ ὀρίσουν τὸ περιεχόμενον τῆς πίστεως. Σ' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ἐπίπεδον τοποθετεῖται ἡ μομφὴ γιὰ ψυχολογικὸν δογματισμὸν. Σ' αὐτὸ ἐπίσης τὸ ἐπίπεδον ἔχουν τὴν σημασίαν τους οἱ θύμισες σκοταδιστικῶν στάσεων τῆς Ἐκκλησίας. Ἀναφέρουν ἐπὶ παραδείγματι συνέχεια τὴν καταδίξιν τοῦ Γαλιλαίου. Εἶναι βέβαιον ὅτι ἀπ' τὴν πλευρὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν, ἡ εὐθύνη γιὰ τὴν διάσωσιν τῆς δογματικῆς πίστεως ἔχει ὀδηγήσει πάντα σὲ μίαν δογματικὴν ψυχολογικὴν στάσιν, σὲ μίαν στάσιν καταπιεστικὴν ἀπέναντι στὴν φιλοσοφικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ἐρευνα, ἰδιαίτερα δὲ στὶς ἐπιστῆμες τοῦ ἀνθρώπου. Ἔτσι εἶναι πολὺ σημαντικόν οἱ ὑπεύθυνοι χριστιανοὶ νὰ ἐνθαρρύνουν μὲ ἐμπιστοσύνην τὴν ἐρευνα.

(Συνεχίζεται)

Ὁ χαιρετισμὸς τοῦ ἀγγέλου πρὸς τὴ Θεοτόκο

Τοῦ κ. Βασιλείου Γ. Σκιαδᾶ, Θεολόγου

α) «Χαίρε κεχαριτωμένη». Μὲ τὸ γλυκύφθογγο αὐτὸ ἀγγελικὸ χαιρετισμὸ λύνεται ὁ δεσμὸς τῆς λύπης, μὲ τὸν ὁποῖο εἶχε δεθεῖ ἡ Εὐα τῆς παρακοῆς. Γκρεμίζεται τὸ μεσότοιχο τῆς ἔχθρας πού εἶχε ὑψώσει ὁ ἄνθρωπος ἀνάμεσα σ' αὐτὸν καὶ τὸ Θεὸ καὶ δὲν ἔχει πλέον αὐτὸ καμιά ἰσχὺ γιὰ τὴ Θεοτόκο. «Κάθε τι πού χωρίζε τὸ ἀνθρώπινο γένος ἀπὸ τὸ Θεὸ σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τὴν ἴδια, εἶχε καταργηθεῖ» παρατηρεῖ ὁ ἅγιος Νικόλαος Καβάσιλας¹. Τὸ «χαίρε» αὐτὸ πρὸς τὴ Θεοτόκο σήμαινε «τῶν δακρῶν τῆς Εὐας τὴ λύτρωση»².

Ὁ πόνος θὰ ἦταν ὁ αἰώνιος σύντροφος τοῦ ἀνθρώπου, ἐὰν ὁ Χριστὸς πού σαρκώθηκε ἀπὸ τὴν Παρθένο δὲν τὸν καταργοῦσε μὲ τὴ Θουσία καὶ τὴν Ἀνάστασή Του. Ὁ οὐράνιος ἐπισκέπτης, ὁ ἀρχάγγελος Γαβριήλ, χαιρετᾷ ἔτσι τὴν Ὑπεραγία Θεοτόκο, γιατί θὰ γεννήσει τὸ μονογενῆ Υἱὸ καὶ Λόγο τοῦ Θεοῦ, πού θὰ μᾶς προσφέρει τὴν ἀληθινὴ χαρὰ. Πράγματι ἀπὸ τότε πολιτογραφήθηκε τὸ χαρμόσυνο αὐτὸ μήνυμα τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν πονεμένη ἀνθρωπότητα. Γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάσθηκε «Εὐαγγελισμὸς» ἢ ὅλη αὐτὴ στιχομυθία τῆς Παρθένου πρὸς τὸν ἀπεσταλμένο τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπο πὼς ἄλλιως θὰ μπορούσε νὰ ὀνομαστῆ ἐκτὸς ἀπὸ «Εὐαγγέλιο». «Κεχαριτωμένη» ὀνομάζει ὁ Θεὸς διὰ τοῦ ἀγγέλου τὴν Παναγία Παρθένο. Ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς φανέρωνε πὼς ἡ Παρθένος ἦταν γεμάτη ἀπὸ χάριτες. Πράγματι ἀπὸ τὴ στιγμή πού γεννήθηκε ἡ Παρθένος οἰκοδομοῦσε «κατάλυμα» γιὰ Ἐκεῖνον πού μπορούσε νὰ σώσει τὸν ἄνθρωπο. Ἀγωνιζόταν ἢ ἴδια νὰ κάμει «ώραία» τὴν κατοικία τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ τὸν ἑαυτὸ της. Ἡ Παρθένος ἦταν «γεμάτη ἀπὸ χάριτες, γιατί μὲ τὸ νὰ δώσει τὴ σάρκα της, ἔκαμε νὰ παρουσιασθεῖ ὁ Θεὸς μέσα στὸν κόσμο καὶ νὰ γίνει στοὺς ἐχθρούς του μὲν συμφορὰ ἀκαταμάχητη, στοὺς φίλους του δὲ σωτηρία καὶ πηγὴ ὅλων τῶν ἀγαθῶν»³. Οἱ πρῶτες αὐτὲς λέξεις τοῦ ἀγγελικοῦ χαιρετισμοῦ ἐπισφράγιζαν τὴν πραγματικότητα καὶ ἀναγνώριζαν πὼς ἡ Παρθένος ἦταν γεμάτη ἀπὸ θεῖες δωρεές, ἔνεκα τῶν ὁποίων θὰ γινόταν ἢ μητέρα τοῦ Υἱοῦ Του.

Τίθεται ὁμως τὸ ἐρώτημα, τὴ χαρὰ αὐτὴ πού δέχθηκε ἡ Παρθένος κατὰ τὸν Εὐαγγελισμὸ τὴν ἔχει ἄραγε ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος; Ἴσως ποτὲ ἄλλοτε δὲ γινόταν τόση βιομηχανοποίηση ἀλλὰ καὶ τόση ἀλλοίωση τῆς πραγματικῆς χαρᾶς ὅσο σήμε-

ρα. Παλαιότερα οἱ ἄνθρωποι χαίρονταν περισσότερο, χαίρονταν αὐθόρμητα καὶ πηγαῖα. Ἐχοντας ἀνάμεσά τους τὸ Χριστό, τὴν Παναγία, τοὺς Ἀγγέλους καὶ τοὺς τοπικοὺς Ἁγίους χαίρονταν βαθύτατα τὶς θρησκευτικὲς γιορτὲς καὶ τὰ πανηγύρια. Ἡ χαρὰ τους ἦταν συλλογικὴ, εἶχε πραγματικὴ ἀγνότητα καὶ μεγαλύτερη διάρκεια. Καὶ τοῦτο, γιατί εἶχε ἀναφορὰ στὸ κέντρο καὶ τὴν πηγὴ τῆς χαρᾶς, τὸ Χριστό. Ἀντίθετα σήμερα ξέφτισαν τὸ νόημα τῆς χαρᾶς ὁ καταναλωτισμὸς, οἱ πρωτόγνωρες συνθήκες τῆς σημερινῆς ζωῆς καὶ πιδ πολὺ ἢ ἀπομάκρυνση πολλῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ τὴν Ἐκκλησία. Σήμερα πολλοὶ ἄνθρωποι «προσπαθοῦν νὰ διασκεδάσουν μόνοι τους, ξεκομμένοι ἀπὸ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς αἰωνιότητος. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ διασκέδασή τους εἶναι «κακὴ, στιγμιαία καὶ πολλὲς φορὲς ἐπιλήψιμη» παρατηρεῖ ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Ἀχελώου κ. Εὐθύμιος⁴.

Ἡ ἐπανάκτηση τῆς χαρᾶς καθὼς τὴν ἐνίωθε ἢ Ὑπεραγία Θεοτόκος καὶ τὴ βίωσαν οἱ Ἁγιοὶ μας ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὶς ἐξωτερικὲς ἀντιξοότητες, ἀποτελεῖ τὸ ζητούμενο γιὰ τὸ σύγχρονο ἄνθρωπο. Αὐτὸν τὸν τρόπο τῆς χαρούμενης ζωῆς ὕστερα ἀπὸ τὴν πραγματικότητα τοῦ «Εὐαγγελισμοῦ» σὰν δυνατότητας σωτηρίας μᾶς δίδαξαν ἢ Ὑπεραγία Θεοτόκος καὶ οἱ Ἁγιοὶ μας μὲ τὴν ἐνθεή ὁμολογία καὶ βιοτή τους. Γι' αὐτὸ μᾶς καλοῦν νὰ ζήσουμε συνειδητὰ τὴν αἰώνια ζωὴ ἀπὸ τούτην ἐδῶ τὴ ζωὴ, ἀπὸ σήμερα, γιὰ νὰ ῥθει ἢ εὐλογία τοῦ Χριστοῦ σὲ μᾶς καὶ τὰ σπιτικά μας. Ἡ νοηματοδότηση τῆς ζωῆς μας ἀπὸ τὴν πραγματικὴ χαρὰ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, μᾶς κάνει νὰ νιώθουμε στὴν κατάξερη ἐποχὴ μας τὴ δροσιὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τὶς ἀνταύγειες τοῦ θαυροῦ φωτὸς τῆς θείας Μεταμορφώσεως.

β) «Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ»⁵. Ἡ συνέχεια αὐτὴ τοῦ ἀγγελικοῦ χαιρετισμοῦ αἰτιολογεῖ τὸ χαρακτηρισμὸ τῆς Παρθένου ὡς «κεχαριτωμένης». Ἦταν σὰν νὰ τῆς ἔλεγε: εἶσαι χαριτωμένη, ἐπειδὴ εἶναι μαζί σου ὁ Κύριος. Φυσικὰ ὁ ἄγγελος γνώριζε ἀπὸ τὸ μήνυμα πού ἔφερνε στὴ Θεοτόκο, πὼς ὁ Θεὸς ἦταν μαζί της. Τώρα βεβαιωνόταν καὶ ἡ Θεοτόκος, πὼς στὰ αἰσθήματά της γιὰ τὸ Θεὸ ἀνταποκρινόταν καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Σίγουρα δὲν ὑπῆρχε γιὰ τὴν Παναγνὴ Κόρη μεγαλύτερη ἱκανοποίηση ἀπὸ τὴ διαβεβαίωση αὐτὴ τοῦ ἀγγέλου, πὼς ὁ Θεὸς ἦταν μαζί της.

Η ΙΒ' ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΠΡΟΣ ΦΩΤΙΖΟΜΕΝΟΥΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ*

Τού κ. Νικ. Κ. Δρατσέλλα, Θεολόγου

Θ. Ἀφοῦ ἐπεράτωσεν ὁ ἅγιος Κύριλλος τὴν συλλογιστικὴν αὐτοῦ περὶ τῆς καταδείξεως τῆς Δαβιδικῆς καταγωγῆς τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ Ναζαρέτ, θὰ ἀναφερθῆ, ἐν συνεχείᾳ, εἰς τὴν Ἄσπορον Γέννησιν Αὐτοῦ. Ἐν πρώτοις, θὰ τονίσῃ ὅτι ἔπρεπε νὰ γεννηθῆ ἐκ Παρθένου ὁ Ἰησοῦς, ἐφ' ὅσον θὰ ἀπέβαιναν ὁ κυριώτατος διδάσκαλος τῆς ἀγνότητος, καὶ θὰ ἔζη μὲ ἀπόλυτον ἐγκράτειαν καὶ ἀγνότητα. Διότι, ἐφ' ὅσον ἀπέχει ἀπὸ γυναῖκα ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ ἱερουργήσῃ μὲ εὐλάβειαν, πολλῶ μᾶλλον, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἔλθῃ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν κόσμον διὰ σαρκικῆς συναφείας ἀνδρὸς καὶ γυναικός. Πρὸς ἐπίρρωσιν τῶν θέσεων αὐτοῦ, ὁ ἅγιος Πατὴρ θὰ ἀναφέρῃ τὸ Ψαλμικὸν χωρίον «ὅτι σὺ εἶ ὁ ἐκσπᾶσας με ἐκ γαστροῦς»⁹⁵. Ὁ ἅγιος Κύριλλος θὰ σημειώσῃ ὅτι ἡ ἔκφρασις «ὁ ἐκσπᾶσας με ἐκ γαστροῦς» σημαίνει ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐπρόκειτο νὰ γεννηθῆ ἐκ τῆς κοιλίας καὶ τῆς σαρκὸς τῆς Παρθένου ἄνευ σχέσεως μετ' ἀνδρός. Διότι, ἡ

διαδικασία γεννήσεως ἀπὸ γάμον εἶναι διαφορετικὴ.

Ὁ ἅγιος Κύριλλος θὰ τονίσῃ ὅτι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὰ μέλη τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, δὲν ἠσχύνθη νὰ ἀναλάβῃ σάρκα ἐκ παρομοίων μελῶν. Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου, θὰ προσκομίσῃ τὴν προφητείαν τοῦ Ἱερεμίου «πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελεθεῖν ἐκ μήτρας ἡγίακά σε»⁹⁶. Κατὰ συνέπειαν, ὁ Θεός, ὁποῖος, ὅταν ἐδημιούργῃ ἀνθρώπους, ἡγγίξεν αὐτούς, καὶ δὲν ἐνετρέπετο, πολλῶ μᾶλλον δὲν ἠσχύνθη, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ κατασκευάσῃ σῶμα διὰ νὰ καλυφθῆ ἡ Θεότης ἐντὸς αὐτοῦ. Ἐπίσης, ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δημιουργεῖ τὰ βρέφη εἰς τοὺς κόλπους τῆς μητρικῆς κοιλίας, συμφῶνως πρὸς τὴν ρῆσιν τοῦ Ἰώβ «ἢ οὐχ ὥσπερ γάλα με ἡμελξας, ἐτύρωσας δέ με ἴσα τυρῶ; δέσμα καὶ κρέας με ἐνέσυσας, ὁστέοις δὲ καὶ νεύροις με ἐνείρας»⁹⁷.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ὁ ἅγιος Κύριλλος θὰ ἐκθέσῃ λίαν ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα διὰ μίαν ἀνθρο-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 79 τοῦ ὑπ' ἀρ. 4 τεύχους.

Πράγματι δὲν ὑπάρχει μεγαλύτερη τιμὴ καὶ δόξα γιὰ τὸν ἀνθρώπο ἀπὸ τὸ νὰ αἰσθάνεται πῶς ἔχει μαζί του τὸ Θεό. Δὲν ὑπάρχει μεγαλύτερη ἀσφάλεια ἀπ' αὐτὴ πού νιώθει ἐκεῖνος πού ἔχει κοντά του τὸ Θεό. «Εἰ ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν;»⁶. Δηλαδή ἂν εἶναι ὁ Θεὸς μὲ τὸ μέρος μας, τότε ποιὸς μπορεῖ νὰ εἶναι ἐναντίον μας; διερωτᾶται ὁ ἀπόστολος Παῦλος. Ἡ διαβεβαίωσις τοῦ ἀγγέλου πῶς ὁ Θεὸς ἦταν μαζί μὲ τὴ Θεοτόκο, τὴν ἔκανε νὰ εἶναι ἡ πιὸ εὐλογημένη ἀνάμεσα στὶς γυναῖκες. Ὡς νέα Εὐὰ ἡ Θεοτόκος τερματίζει τὴ δοκιμασία τῆς παλαιᾶς Εὐας. Ἐκεῖνη μὲ τὴν παρακοή τῆς βύθισε τὸ ἀνθρώπινο γένος στὴν ἀποστασία καὶ τὴν αὐτοκαταδίκη. Τούτῃ ἡ Νέα Εὐὰ, ἡ Θεοτόκος, μὲ τὴν ἀπέραντη ἀγάπη τῆς στὸ Θεὸ ἔγινε κτήμα τοῦ Θεοῦ. Καθὼς ἄλλοτε ἡ κιβωτὸς τοῦ Νῶε ἔσωσε τὸ ἀνθρώπινο γένος, ἔτσι καὶ τώρα ἡ Παναγία διασώζει τὴν ἀνθρώπινη φύση ἄθικτη καὶ ἱερή, σὰν νὰ μὴν εἶχε ἀποτολημηθεῖ στὴ γῆ

ποτὲ καμὰ ἁμαρτία. Ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος γίνεται ἡ αἰτία νὰ δοθοῦν αὐτὲς οἱ δωρεές καὶ στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Μὲ τὴν ἐκλογή τῆς ἀπὸ τὸ Θεὸ ὡς τῆς πιὸ χαριτωμένης γυναίκας καὶ τὴν ἐκ μέρους τῆς ἀποδοχὴ τοῦ ἀγγελικοῦ μηνύματος, ἀξιώθηκε «τῆς ἀκατανοήτου καὶ φιλανθρώπου συγκαταβάσεως, ἐνοικήσεως καὶ σαρκώσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἐπανορθώνουσα ἔτσι τὴν παρακοὴ τῆς προμήτορας Εὐας» παρατηρεῖ ὁ ἱερός Δαμασκηνός⁷.

1. Ἀγ. Νικολάου Καβάσιλα, «Η ΘΕΟΜΗΤΩΡ» ἐκδοσις Ἀποστ. Διακονίας, σελ. 32.
2. Ἀκάθιστος Ὑμνος, Α' στάση.
3. Ἀγίου Νικοδήμου Ἀγιορείτου, Ἀόρατος πόλεμος, σελ. 178.
4. Εὐθυμίου Κ. Στύλιου, ἐπισκόπου Ἀχελώου, «Η Πρώτη» ἐκδοσις «Σήμαντρο», σελ. 124.
5. Λουκ. Α' 28.
6. Ρωμ. Η' 31.
7. Ἀγ. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, Α, 17.

πολογίαν χριστιανικήν και δὴ και περὶ τῶν ἀξιών τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Κατ' ἀρχάς, θὰ τονίση κατηγορηματικῶς, ὅτι οὐδὲν βδελυρὸν ὑπάρχει εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, ἐάν, βεβαίως, δὲν μολυνθῇ τοῦτο διὰ μοιχείας και ἀκολασίας. Ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὸν Ἀδάμ, ἐδημιούργησε και τὴν Εὐάν, δι' ἰδίας δημιουργικῆς ἐνεργείας δὲ κατεσκεύασε τὸν ἄνθρωπον ὡς ἄρσεν και θῆλυ⁹⁸. Κατὰ συνέπειαν, θὰ τονίση πάλιν, ὁ ἅγιος, οὐδὲν τῶν μελῶν τοῦ σώματος ἔχει δημιουργηθῆ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὡς μολυσμένον. Ὡς πρὸς τοῦτο, ὁ ἅγιος θὰ εἶναι σαφῆς, και θὰ σπεύσῃ νὰ εἴπῃ ὅτι θὰ πρέπει νὰ παύσουν οἱ αἰρετικοὶ νὰ κατηγοροῦν τὸ σῶμα, διότι, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ὑβρίζουν τὸν Δημιουργὸν τοῦ σώματος⁹⁹. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ δυαρχικὰς ἀντιλήψεις αὐτῶν, ὁ ἅγιος Πατὴρ θὰ παραθέσῃ τὴν Ὁρθόδοξον χριστιανικὴν ἀντίληψιν περὶ τοῦ σώματος, ὡς αὕτη ἐκτίθεται ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Παύλου: «ἢ οὐκ οἶδατε ὅτι τὸ σῶμα ὑμῶν ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν Ἁγίου Πνεύματος ἐστίν»¹⁰⁰. Ὡσαύτως, ὁ ἅγιος Κύριλλος θὰ ἀναφερθῆ εἰς τὴν προφητείαν τοῦ Ὡση «σὰρξ μου ἐξ αὐτῶν»¹⁰¹. Ἐν συνεχείᾳ, ὁ ἅγιος Κύριλλος θὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ θέμα τῆς ὑπερφυσικῆς γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ και, πρὸς τοῦτο θὰ προσκομίσῃ τὴν προφητείαν τοῦ Μιχαίου «διὰ τοῦτο δώσει αὐτοὺς ἕως καιροῦ τικτούσης»¹⁰², ὅπου ὡς χρονικὸν σημεῖον ἀναφορᾶς τῆς καταπαύσεως τῶν δεινῶν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ ὀρίζεται τὸ «τέξεται, και οἱ ἐπίλοιποι τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ ἐπιστρέψουσι ἐπὶ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ»¹⁰³.

Λέγει, ἐπ' αὐτοῦ, ὁ καθηγητὴς Βασίλειος Βέλλας: «Ἡ νέα περίοδος τῆς λήψεως τῶν δεινῶν ἀρχεται ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Μεσσίου, ἥτις δηλοῦται διὰ τῆς ἀξιοσημειώτου φράσεως “ἕως οὗ μία τίκτουσα γεννήσῃ”. Ὑπὸ τὴν τίκτουσαν δὲ ταύτην δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νοήσωμεν ἄλλο τι ἢ τὴν alma, τὴν παρθένον τοῦ Ἡσαίου (7,14), ὡς δὲ παρ' Ἡσαΐα οὕτω και ἐνταῦθα παρίσταται ἡ γέννησις τοῦ Μεσσίου»¹⁰⁴. Ὁ ἅγιος Πατὴρ θὰ διερωτηθῆ ποῖα εἶναι τὰ μνηστρα τῆς Παρθένου, τῆς ἁγίας Νύμφης και θὰ προσκομίσῃ τὴν προφητικὴν ρῆσιν «και μνηστεύσομαί σε ἑμαυτῶ ἐν πίστει»¹⁰⁵, και θὰ ἀναφέρῃ, τέλος, τὴν μαρτυρίαν τῆς Ἐλισάβετ «και μακαρία ἡ πιστεύσασα ὅτι ἔσται τελείωσις τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ Κυρίου»¹⁰⁶. Ἡ ὁποία ὑπαινίσσεται τοὺς λόγους τοῦ Ἀγγέλου πρὸς τὴν Παρθένον Μαρίαν κατὰ τὸν Εὐαγγελισμὸν. Διὰ τῆς

παραθέσεως ὄλων τῶν ἀνωτέρω προφητειῶν, ὁ ἅγιος Κύριλλος ἐνίσχυσεν πλήρως τὸ δόγμα περὶ τῆς Ἀσπόρου Γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

95. Ψαλμ. 21,10. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σ. 148, στ. 17-18.

96. Ἱερ. 1,5. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σ. 148, στ. 24-25.

97. Ἰὼβ 10, 10-11. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σ. 148, στ. 29-30.

98. Περὶ τῆς χριστιανικῆς ἀνθρωπολογίας περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἄρσενος και θήλεος, ἀπὸ πλευρᾶς βιβλικῆς και πατερικῆς, ἰδὲ τὸ ἔργον τοῦ Ἐπισκόπου Ἀχελώου Εὐθυμίου κ. Στύλιου, Δρος Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, «Ἀνθρωπος: ἄρσεν και θῆλυ», Ἀθήνα 1990.

99. Ἀξίζει νὰ ἀναφερθῆ ἐνταῦθα, ὅτι ἡ ἄποψις, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ σῶμα ἀποτελεῖ δεσμοτήριον τῆς ψυχῆς, ἔχει μακροτάτην ἱστορίαν. Ἀνάγεται εἰς τοὺς Ὁρφικούς, τὰ Ἐλευσίνα μυστήρια, τοὺς Ἐλεάτας φιλοσόφους, και ἀποκρυσταλλοῦται εἰς τὸν Πλάτωνα. Ὡς παρατηρεῖ ὁ Εὐάγγελος Παπανοῦτσος, κατὰ τὸν Πλάτωνα, «ἀπὸ τὸ σῶμα — τὴ “θητή φλυαρία” (Συμπ. 211 ε) — ἔπρεπε τὸ ἀνώτερον ἐκεῖνο ὄν [ἡ ψυχὴ] νὰ εἶναι διαφορετικόν, γιατί τὸ σῶμα εἶναι ἡ πηγὴ ὄλων τῶν κακῶν» ἐμποδίζει μὲ τῖς ἀνάγκες και τῖς ἐπιθυμίες του τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος» φόβος, πάθη και κάθε λογῆς παιδαριωδίες ἀπ' αὐτὸ προέρχονται» (Ε. Π. Παπανοῦτσος, Τὸ θρησκευτικὸ βίωμα στὸν Πλάτωνα, Δεύτερη ἐκδοσις, ἐκδόσεις «Δωδώνη», Ἀθήνα, σελ. 71-72). Ἀπὸ τὸν Πλάτωνα, ἀντισωματικαὶ ἀντιλήψεις εἰσηλθον εἰς ὠρισμένους γνωστικὸς κύκλους μὲ ἔντονον δυαρχίαν, ἰδιατέρως δὲ τοὺς Μανιχαίους, τοὺς ὁποίους ὁ ἅγιος Κύριλλος ἐνταῦθα προφανῶς ὑπαινίσσεται, κατηγορῶν.

100. Α' Κορ. 6, 19. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σ. 148, στ. 37-38.

101. Ὡσ. 9, 12. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σ. 148, στ. 39-40.

102. Μιχ. 5, 2. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σ. 148, στ. 40-149, 1.

103. Μιχ. 5, 2. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σ. 149, στ. 1-2.

104. Β. Βέλλα, Ἐρμηνεῖα Π. Διαθήκης, Τὸ Δωδεκαπρόφητον, ἐκδοτικὸς οἶκος «Ἀστήρ», Ἀθήνα 1947, σελ. 51.

105. Ὡσ. 2, 22. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σ. 149, στ. 3.

106. Λουκ. 1, 45. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σ. 149, στ. 4-5.

**Μητροπ. Πατρῶν ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ
ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΤΡΙΩΔΙΟΥ
Τόμοι Α', Β'**

Ἀγιογραφικά ἀναγνώσματα τῶν Κυριακῶν τοῦ Τριωδίου και ἀνάπτυξιν ἐποικοδομητικῶν θεμάτων γιὰ τοὺς «κατανυκτικὸς ἐσπερινούς» τῶν Κυριακῶν τῆς Μεγ. Τεσσαρακοστῆς καθὼς και μηνύματα ἀπὸ τῖς καθημερινές ἱερές ἀκολουθίες τῆς περιόδου αὐτῆς.

Γράφεται: Ἀποστολικὴ Διακονία, Ἰασιῶν 1 — 115 21 Ἀθήνα. Τηλ. 722.8008.

Βιβλιοπωλεῖον: Δραγατσάνιου 2 - πλατ. Κλαυθμῶνος. Τηλ. 322.8637.

Η ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΤΗΣ ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ*

Τού κ. ΔΗΜ. Σ. ΦΕΡΟΥΣΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όταν πριν από 72 χρόνια άρχιζαν οι πρώτες ραδιοφωνικές εκπομπές στην Αμερική, το γεγονός θεωρήθηκε ως πολύ σημαντικό. Και ήταν άρκετοι εκείνοι που υποστηρίζουν ότι είχε ανακαλυφθεί ακόμα μια Τέχνη. Και πραγματικά, αποδείχτηκε αργότερα, ότι με άφορη τον ασύρματο, είχε γεννηθεί μια τέχνη, όπως από τη φωτογραφία ο κινηματογράφος, όχι αυτόνομη, βέβαια, αλλά που χρησιμοποιώντας όλες τις άλλες τέχνες, έμελλε να διαδραματίσει σπουδαίο ρόλο στην πρόοδο και στον πολιτισμό. Γιατί είχε δικούς της αισθητικούς και δεοντολογικούς κανόνες. Δικό της ύφος, εξέφραζε καλλιτεχνικές και άλλες αξίες, με δικές της μορφές και το σπουδαιότερο, ότι ήταν μια Τέχνη για όλους τους ανθρώπους και όχι μόνο για τους μνημένους (Jean Cazeneuve, Κοινωνιολογία της Ραδιο-Τηλεόρασης, έκδ. Ι. Ν. Ζαχαρόπουλου, Αθήνα 1968).

Στο κύλισμα μάλιστα του χρόνου καθορίστηκαν ή αποστολή της Τέχνης αυτής, καθώς και οι τρόποι με τους οποίους, κάθε φορά, θα τους έφερνε σε πέρας.

Το έτος 1938 ήρθε η Ραδιοφωνία και στην Ελλάδα. Και άμεσα έγινε αποδεκτή από την Εκκλησία, πλάι στις άλλες, ιερές τέχνες, χρησιμοποιώντας όλες τις δυνατότητές της, με κορύφωμα την ίδρυση και δικού της Ραδιοσταθμού, πριν από πέντε χρόνια.

Η ραδιοφωνική τέχνη

Όταν λέμε όμως Τέχνη, τί έννοούμε; Με απλά λόγια, βασικά, έννοούμε την αισθητική έκφραση, την μορφή, την απόδοση ενός περιεχομένου με κάποιο συγκεκριμένο τρόπο, που βοηθάει τον άνθρωπο να κατανοήσει και να κατανοηθεί, χρησιμοποιώντας κάποιες ευαισθησίες του.

Και τί είναι καλλιτεχνική ευαισθησία;

Είναι η ικανότητα να βλέπεις την εικόνα της ψυχής σου και την ψυχή του άλλου και να επικοινωνείς, να συνδέσαι μαζί της.

«Η ευαισθησία, λέει κάποιος σύγχρονος στοχαστής, είναι σύνδεσμος κοινωνικός, στοιχείο απαραίτητο για τη βαθύτερη επαφή και σύνδεση των ανθρώπων» (Κ. Τσιρόπουλου, «Δοκίμια Ευθύνης», «Αστήρ» 1986).

Εξάλλου, στην κλίμακα των αξιών, η αισθητική έχει πρωτεύοντα ρόλο. Και η ικανοποίηση της αισθητικής αξίας, προσφέρει το συναίσθημα μιας «πλήρωσης» που νιώθουμε. Και όσο πιο τέλει αισθητικά είναι το δημιούργημα, τόσο η ψυχή μας ικανοποιείται.

«Η λειτουργική τέχνη, γράφει ο Φώτης Κόντογλου, τρέφει τον πιστόν με πνευματικά όραματα και ακούσματα, διυλίζουσα τα εισερχόμενα δια των πυλών των αισθήσεων, φαιδρύνουσα την ψυχήν αυτού με τον ούρανιον οϊνον, και δωρουμένη εις αυτόν την ειρήνην της διανοίας».

Υστερα από αυτά, μιλώντας για την αισθητική στη ραδιοφωνική Τέχνη, έννοούμε αρμονία, συμμετρία, αίσθηση του ωραίου, του ολοκληρωμένου, του κάλλους και μάλιστα του ιερού. Που σημαίνει στολισμός, απόλαυση, πλαστικότητα, γλυκασμός, χαρά, φιλοκαλία και επιμέλεια.

Ο Αριστοτέλης θεωρούσε ως πηγή του καλού το ρυθμό, τη συμμετρία, την αρμονία. Και ο Πλάτων όριζε την ωραιότητα ως τη μεγαλοπρέπεια του αγαθού. Αλλά και ο Μέγας Αθανάσιος, καθώς και οι Πατέρες της Εκκλησίας πίστευαν στην Τέχνη ως την καλλιτεχνική παράσταση της φύσης. Ός απόλαυση που βοηθάει τον πιστό να θαυμάζει τα έργα του Θεού και να τον πλησιάζει περισσότερο.

Ο Νικόλαος Λούβαρις έγραφε, ότι «Η Τέχνη χρησιμεύει εις την θρησκείαν ως ο πλουσιώτερος τρόπος έκφρασεως των περιεχομένων της...» (Ν. Λούβαρις, «Συμπόσιον Οσίων» τόμ. Β', 'Απ. Διακονία, Αθήνα 1964). Ένώ ο Κάρολος Λαλό ειπε, ότι «Το κύριον θέμα της αισθητικής είναι η εξέταση του ωραίου, το όποιον μάς παρουσιάζει την τέχνη». Δηλαδή: «Το φυσικώς ωραίο αισθητό κατ' αναλογία του καλλιτεχνικώς ωραίου».

Έτσι, λοιπόν, όπως οι άλλες τέχνες, και η Ραδιοφωνική, υπόκειται στους κανόνες του ωραίου, του καλού, του ιδεώδους. Και όφειλε ο καθένας που θέλει να ασχολείται μ' αυτή, να τους γνωρίζει και να τους εφαρμόζει και ιδιαίτερα στο χώρο της Εκκλησίας, όπου υπάρχει πλούσια παράδοση καλλιτεχνικής έκφρασης...

Βέβαια, στην πατρίδα μας, δεν υπάρχει παιδεία ραδιοφωνική. Όλοι — και οι πιο ειδικοί και σπουδαίοι — είναι αυτοδίδακτοι. Η διαφορά των «ειδικών» βρίσκεται στην αγάπη, στο μεράκι, στην αγρύπνια και στην επιμέλεια που δείχνουν, καθώς και στον ιεραποστολικό ζήλο τους και έτσι μουούνται στις

* Εισήγηση στην Ημερίδα του Ραδιοφωνικού Σταθμού της Εκκλησίας που έγινε στη Ριζάρειο Εκκλησία Σχολή στις 15-1-1994 με θέμα: «Ο Έκκλησιαστικός λόγος στο Ραδιόφωνο».

αίσθητικές δυνατότητες, έναντι τῶν ἄλλων, περρασι-
κῶν ἐρασιτεχνῶν.

Οἱ Ἀμερικάνοι πιστεύουν ὅτι τὰ αἰσθητικά προ-
σόντα, τὸ στυλ, ἡ μορφή παρουσίας στὰ Μ.Μ.Ε.
συγκινοῦν περισσότερο τὸ θεατὴ καὶ τὸν ἀκροατὴ
ἀπὸ ὅ,τι ἡ οὐσία! Δίνουν μάλιστα καὶ κάποια ποσοτι-
κὰ στοιχεῖα:

Τὸ 47%, λένε, ποὺ μένει στὸν ἀκροατὴ ἢ θεατὴ
εἶναι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο λέγεται κάτι. Τὸ 30-35%
εἶναι τὸ ποιὸς τὸ λέει αὐτό. Καὶ μόνο τὸ 18-23% εἶ-
ναι αὐτὸ ποὺ ἀφομοιώνεται ὡς λόγος καὶ παιδείου.
Ποὺ σημαίνει ὅτι μετὰ ἀπὸ μιὰ ραδιοφωνικὴ ἐκπομ-
πὴ, ἐκεῖνο τὸ 47% εἶναι ἡ ἐντύπωση, ἡ ἐκτίμηση, ἡ
συγκίνηση, ἡ αἰσθητικὴ ἱκανοποίηση, τὸ χρῶμα, ἡ
ζωντάνια, ἡ ἔξαρση, ἡ πνευματικὴ ἀποτέλεσμα. Καὶ
στὴν περίπτωσή μας γιὰ μεγαλύτερα αἰσθητικὰ ἀπο-
τελέσματα, ἄρα καὶ καλύτερη ἀποτελεσματικὴτητα.

Τὸ πρόγραμμα

Εἶπαμε ὅτι ἡ ραδιοφωνικὴ Τέχνη ἀποτελεῖ μιὰ ξε-
χωριστὴ Τέχνη, ποὺ ὅλα πρέπει νὰ εἶναι «ραδιοφω-
νογενῆ».

Κορμὸς αὐτῆς τῆς «ραδιοφωνογένειας» εἶναι τὸ
πρόγραμμα. Δηλαδή τὸ πλάνο, τὸ σύστημα, ἡ μέθο-
δος, τὸ δρομολόγιο, ἡ ὁδηγία μὲ τὴν ὁποία θὰ πρα-
γματοποιήσουμε κάποιο σκοπὸ καὶ ποὺ δὲν εἶναι τοῦ
παρόντος νὰ ἀναλύσουμε (Ραδιοφωνικὴ Τέχνη, Roger
Pradalié, ἔκδ. Ε.Ι.Ρ. 1960).

Στὸ σύνολό του αὐτὸ τὸ πρόγραμμα περιέχει κεί-
μενα λόγου, μουσικὴ, ἤχους, πλάνα, νοητὲς εἰκόνες
ποὺ συγκροτοῦν τὶς ἐπιμέρους ἐκπομπές.

Ὡστόσο, ὅλο αὐτὸ τὸ ἑτερόκλητο ὕλικό, πρέπει
νὰ παρουσιάζει μιὰ ἐνότητα. Νὰ ἔχει ἕνα συγκεκρι-
μένο ὕφος, ἕνα δικό του χαρακτήρα, θὰ ἔλεγα μιὰ
δική του ἰδεολογία ποὺ θὰ ἐνώνει ὅλες τὶς ραδιοφω-
νικὲς ὥρες. Εἶναι μάλιστα μεγάλο τὸ πρόβλημα ἢ
σύνδεση τοῦ ἑτερόκλητου αὐτοῦ ραδιοφωνικοῦ ὕλικου
ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή καὶ ἀπὸ ἐκπομπὴ σὲ ἐκπομπή.

Γιὰ νὰ ἐπιτυγχάνεται ὅμως αὐτὴ ἡ ἐνότητα τοῦ
προγράμματος καὶ γιὰ νὰ ἀποφεύγονται τὰ χάσματα
καὶ ἡ πλαδαρότητα, χρειάζεται μεγάλη προσπάθεια,
ἐνεκα τῆς πλούσιας ἐπικαιρότητας, τῶν πολλῶν εἰδή-
σεων καὶ τοῦ πλήθους τῶν θεμάτων ποὺ ὑπάρχουν.
Γι' αὐτὸ καὶ βρέθηκε πρόσφατα ἡ λύση τῆς ροῆς, τῆς
ζώνης καὶ τῶν ραδιοφωνικῶν πλάνων, στὰ ὁποία θὰ
ἀναφερθοῦμε λίγο ἀργότερα.

Ἰδιαίτερα ἡ πλαδαρότητα τοῦ προγράμματος εἶναι
ὁ θανάσιμος ἐχθρὸς τῆς ραδιοφωνικῆς Τέχνης.

«Ἡ πλαδαρότητα, γενικά, χαρακτηρίζει καταρχὴν
τὸν κόσμο τοῦτο, γράφει ὁ Μπερδιάγιεφ, ὁ ὁποῖος
εἶναι εὐχαρισθημένος μ' αὐτὸ ποὺ κάνει, λημονών-
τας ὀριστικὰ ὅτι ὑπάρχει ἕνας ἄλλος κόσμος καλύτε-
ρος».

Στὸ βασίλειο τῆς πλαδαρότητας ὅλα εἶναι εὐκόλα.
Ἄλλὰ ἡ εὐκολία αὐτὴ προκύπτει ἀπὸ τὴν ἄρνηση νὰ
ἀγωνίζεται κανεὶς γιὰ τὸ καλύτερο ἀποτέλεσμα. Καὶ
στὴν περίπτωσή μας γιὰ μεγαλύτερα αἰσθητικὰ ἀπο-
τελέσματα, ἄρα καὶ καλύτερη ἀποτελεσματικὴτητα.

Αὐτὴ ἡ πλαδαρότητα στὴ ραδιοφωνικὴ Τέχνη (ἢ
κοιλία τοῦ προγράμματος) ὅπως λέμε, προέρχεται:

- α. Ἀπὸ τὶς συχνὲς ἐπαναλήψεις.
- β. Τὴν ὁμοιομορφία.
- γ. Τὸν ἀνούσιο, βαρετὸ λόγο.
- δ. Τὸν ἀποσπασματικὸ καὶ κυρίως πρόχειρο λόγο.
- ε. Τὸν χυδαῖο λόγο, τὴν κοινὴ σαχλαμάρα, τὴν ἀ-
σέβεια.

στ. Τὴ φλύαρη κενολογία καὶ ἄλλα!

Τὸ ραδιοφωνικὸ πρόγραμμα εἶναι μιὰ τέλεια ἐπι-
χείρηση, ποὺ συντελεῖται μέσα στὸ ἐπιτελεῖο τοῦ Ρα-
διοφωνικοῦ Σταθμοῦ. Δὲν εἶναι, δηλαδή, κάποιο ἔργο
τῆς στιγμῆς. Ἄν καὶ πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζεται κάθ-
ε ἐνδεχόμενο, ἀκόμα καὶ ἡ ἀνατροπὴ του.

Συνήθως ὑπεύθυνος εἶναι ὁ διευθυντής, ὁ ὁποῖος
ἐλέγχει αὐστηρὰ τὴν ἐκτέλεση τοῦ προγράμματος.
Βλέπει ἀνθρώπους, ἀκούει, ἀκούει συνέχεια ἰδέες, ἰ-
δέες, διαπραγματεύεται καὶ ἀποφασίζει ἀλλαγές, ἄλ-
λαγές. Ποτὲ δὲν ἐφησυχάζει καὶ ὀλοένα ρωτᾷ:
«Ποῦ πάμε, τί κάνουμε»; Γιατὶ τίποτα δὲν εἶναι δεδο-
μένο, μόνιμο, στατικὸ, τουλάχιστον αἰσθητικὰ. Ἡ ἄλ-
λάζουν διαρκῶς ὅλα ἢ ἐπέρχεται ὁ θάνατος. Δηλαδή
χάνεται ἡ ἀκροαματικὴτητα!

Τὸ ραδιοφωνικὸ πρόγραμμα χωρὶς προετοιμασία
δὲ μπορεῖ νὰ γίνῃ «οἰκεῖο μέσον ἐπικοινωνίας». Οὔ-
τε νὰ παράγει ἤχους τέχνης. Ἄλλὰ νὰ ἐκπέμπει θο-
ρύβους καὶ μάλιστα κακοὺς καὶ βαρετούς, ὅπως γίνε-
ται στὶς μέρες μας μὲ πολλὰ ἐρτζιανὰ κυκλώματα.

Δύο εἶναι, ὡς γνωστὸν, οἱ τρόποι μὲ τοὺς ὁποῖους
πραγματοποιεῖται τὸ σύνολο τοῦ προγράμματος:

- α. Ὁ ἠχογραφημένος καὶ σχεδιασμένος σὲ ὅλα.
- β. Ὁ ζωντανός, ὁ ἄμεσος, ὁ γεμάτος παλμό, πρω-
τοβουλίες καὶ ἐκπλήξεις.

Τὰ ἠχογραφημένα προγράμματα, ὅπως εἶναι φυ-
σικό, ἔχουν μεγαλύτερη ἐπιμέλεια, ἐπειδὴ παρεμβαί-
νει τὸ μοντάζ. Σ' αὐτὰ δὲ συγχωροῦνται λάθη, αἰσθη-
τικὲς, ραδιοφωνικὲς λοξοδρομήσεις καὶ τὰ τοιαῦτα.

Τὰ ζωντανά, ἀντίθετα, ἔχουν ὅλο τὸ ρίσκο τοῦ
παλμοῦ τῆς ἐπικαιρότητας καὶ τῆς ἱκανότητος, ἀλλὰ
καὶ τῆς πλαδαρότητας, τῆς «πατάτας», ὅπως λέμε.

(Συνεχίζεται)